

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

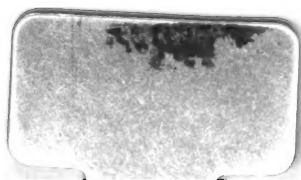
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

2878 e. 6

LITERATURA POPULARA.

NOTIUNI

DESPRE

COLINDELE ROMANE.

de

G. DEM. TEODORESCU.

BUCURESCI.

TIPOGRAFIA „TRIBUNEI ROMANE”.

1879.

LITERATURA POPULARA.

NOTIUNI

DESPRE

COLINDELE ROMANE,

de

G. DEM. TEODORESCU.

BUCURESCI.

TIPOGRAFIA „TRIBUNEI ROMÂNE“.

1879.

AMICULUI MEU

Gr. G. Tocilescu.

Aceste cercetări au fostu espuse într'ua confe-
rință publică, ținută la „*Ateneul român*” în sêra zilei
de 10 Marte, anulă 1879.

Edițiunea autorulăi.

COLINDELE ROMÂNE.

I.

PROPAGATIUNEA PRODUCERILORU POPULARE.—„CANTECULU LUI
ISVORANU”.

Frunză verde ghiață-rece,
In luna lui Maiu în dece
Isvoranul rău petrece .

.

Mulți din noi știu că ast-fel e 'nceputul
unui cântec eșit dintr'a poporului imagine,
sub impresiunea unei întâmplări dureróse.

Bătrânul Isvoranu, proprietar al moșie-
lor Giulești, Chiajna și altele din apropierea
Bucureștilor, de mai mulți ani s'afă în ju-
decată c'unu Grecu, fostu arendașu, din cauza
unor daraveri de produse și pentru alte pre-
tensiuni diferite.

Afacerea se înfățișase înaintea tribunalulu,
unde Isvoranu câștigase procesul.

In ziua de 10 Maiu, sunt mai mult de
nouă-spre-dece ani de zile pêne astăzi, cauza

se cercetase la înalta curte criminalicescă¹, unde ierăși Greculă perduse procesul.

Atunci, în marea-i mânia — scia, póte, că în partea lui fusese sfinta dreptate — pândi pe boieră pênă să se de josă, și, pe treptele scărilor, după ce 'lă împușcă, îl lovi de mai multe ori și cu pistolul în capă, ca să se asigure că viă nu 'lă mai lăsase.

Cândă vestea despre acéstă faptă ajunsese în satele semi-sêrbesci, unde erea proprietară ucisulă, departe d'a inspira mîhnire, ea produseă bucuriă generală. Țêraniș se cređură scăpați ca d'ua aspră tiraniă [de ore-ce se pare că Isvoranulă numai prin bunătate nu esclase] și decă se strînseseră la hană, ca și cum ară fi fostă vr'ua đă de mare sêrbătore, êră lăutari, ajutați de nesciutorii sâtenî, póte și de nescăi-va cărturari, improvisară cânteculă cu

Frunđă verde ghiață-rece,
In luna lui Maiă in đece
Isvoranulă rěu pêtrece .

Imprejurarea fiindă locală, cânteculă nu putu fi de cătă ierăși locală, cunoscută abia în satele Rudenî, Giulești și Chiajna, de unde apoi se răspândi prin cele mai apropiate, Catane, Dragomiresci și altele, prin urmare și în capitală.

1. Localulă din fața bisericeî Dómna-Bălașia, fosta curte de apelă și ađi secțiunea III a tribunalulă de Ilfovă.

După câți-va ani, căduse în uitare, împreună cu amintirea faptului care 'i dedese nascere. Abia dac' avusese timpul s'eu meritul d'a fi tipărit în colecțiunile obicinuite ale "cântecelor mai întrebuintate, poreclite „cântece populare“, ceia-ce nu pré e probabil.

Acum două ani, pe la 'nceputul veri, cându, din cauza resbelului cu Turcii, armata primise ordine de concentrare, garnisona din Iași trebuia să plece și d'nsa. Atunci *Curierul*, f'oiă iașenă, înregistrându ac'asta în numărul de la 5 Maiu 1877, relată că, în dimineața acelei zile, plecaseră uă sută de milițieni cu trenul și plin de veselie, întonându cântecul

În luna lui Maiu în dece ¹.

Fi-va acesta cântecul localu din apropierea Bucurescilor, care să fi putut emigra p'ene la Iași, în timpu de vr'o 20 de ani, pe cându toți îl

1. Iată cuvintele testuale ale f'oiiei iașene: „Cu trenul de astăzi, au plecat din Iași 100 milițieni, sanitari și barbieri, împreună cu d. locotenent Panait Gârlea. Ei ereau foarte veseli și au plecat cântându „*Din luna lui Maiu în dece*“.—A se ved' diarul *Curierul* (Iași) de la 5 Maiu, 1877, și *Românul* de la 10 Maiu, 1877, pag. 412. — În ceia-ce privește particula *Din* de la 'nceputu, ea este în locu de *În*. Cântătorii, neputendu intona pe i nasalu singuru, îi punu înainte consuna *d*. Ac'asta e uă procedere întrebuintată cu nestrămutare în toate cântecele populare. Ast-fel, în colinde, se deice „*Din* curte, *din* curte“, în locu de „*În* curte, *în* curte“, etc.

credeaŭ înormântatŭ, împreună cu Isvoranu, în sicriulŭ uitării ?

Amŭ puté mântiné acéstă presupunere¹, déca n'arŭ esiste ş'unŭ altŭ cântecŭ, cu aceleaşi cuvinte, ênsé pentru unŭ subiectŭ dosebitŭ cu totul². Ceia-ce se pôte afirma, este că melodia

1. Ast-felŭ cum s'a imprimatŭ pentru prima-óră, ca foiță, în điarulŭ *Binele publicŭ* [Aprile. 1879]. D-lŭ C. Chiriță din Iași ne-a atrasŭ ênsé atențiunea asupra împrejurării că, în partea de peste Milcovŭ, există unŭ altŭ cântecŭ, destulŭ de răspânditŭ și vechiŭ de pe la 1848, de cândŭ cu trecerea armatelorŭ rusesci, cântecŭ care se începe ast-felŭ:

In luna lui Maiŭ în đece,
Multă ôste se petrece:
Călărime,
Pedestrimé etc.

D-sea arétă că, chiarŭ déca milițiienii iașeni arŭ fi sciutŭ cânteculŭ lui Isvoranu, nu l'arŭ fi cântatŭ atunci, pentru că nu erea potrivitŭ cu ocasiunea, ci că erea cu totulŭ firescŭ ca sanitarii, care plecaŭ la resbelŭ, să întoneze pe celŭ vechiŭ, ca unŭ cântecŭ de resbelŭ, care se potrivia cu simțimintele ce 'i animaŭ. Aceste considerațiuni sântŭ fôrte întemeiate, ele ênsé nu slăbescŭ cătuși de puținŭ adevărulŭ că mai tôte producerile populare se propagă atâtŭ prin transmisiunea orală, câtŭ și prin serieri, cum e fabula despre care tractéză d. Max Müller, precum se va vedé mai la vale.

2. Iaté și unŭ altŭ cântecŭ, în care figuréză numele fostulŭ Domnitorŭ C.za și unde mai tôte đilele lunii lui Maiŭ sântŭ înșirate. Reproducémŭ strofele care se mai ținŭ minte de unii:

In luna lui Maiŭ *ântii*,
Cuzea strînge la copii;
In luna lui Maiŭ în *doué*,
Cuzea strînge ôste nouă.

.
In luna lui Maiŭ în *patru*,
Ii trâmite la 'mpératu;

In luna lui Maiŭ în *cinci*,
Ii descaltă de opinci
Și 'i încaltă cu cipici;
In luna lui Maiŭ în *șese*,
Ii îmbracă 'n haine gróse;
In luna lui Maiŭ în *șapte*,
Ii trâmite de se bate.

și cânteculă lui Isvoranu aũ fostũ purtate de lăutari mai ăntăiũ la târgulũ Ferbinți; d'aci, învățatũ și dusũ ca noutate la Potlogi, în Vlașca, apoi spre Ploiesci și, către nord-vest, spre Pitești, în cătũ chiarũ ađi e sciutũ și se póte cãnta prin localităđi cu totulũ depãrtate de punctulũ unde se nãscuse.

Ei bine, acẽsta e una din cãiele pe care se transmitũ în generalũ producerile populare, fiã prosa basmelorũ, fiã versurile ghicitorilorũ, fiã melodia cãntecelorũ.

Unũ faptũ isolatũ, care produce óre-care impresiune într'ua cõlectivitate de persóne, într'unũ ținutũ mai multũ seũ mai puținũ întinsũ, se propagã prin graiũ, se transmite din omũ în omũ, și se răspãndesce une-orĩ într'ua mare depãrtare.

Deca versurile suntũ plãcute, narațiunea interesantẽ seũ melodia frumósã, atunci cãnteculũ rămãne și durẽzã mai multe generațiunĩ, adesea mai mulđi secolĩ.

Deca într'ensulũ e vorba despre fapte însemnate, care aũ impresionatũ țera întregã seũ ua bunã parte dintr'ensa, deca reproduce eternele pasiunĩ ale inimĩi omenescĩ, atunci se generalisẽzã și mai multũ, în cãtũ, dupã multã vreme, flũ regãsesci în memoria ómenilorũ din mai tóte unghiurile, cum s'a 'ntẽmplatũ cu ba-

lada *Monastirii de Argeșiu*, cu mai toate legendele istorice și cu doinele cele desmierdătoare, nemurite prin poesia noastră populară.

Cândă asemenea produceri au un caracter consacrat, cândă presintă un mare interes pentru viața practică, cândă inspiră uă nestrămutată încredere poporului, atunci sunt și mai scumpă păstrate, precum s'a întâmplat cu descântecile.

Și deca faptul e adevărat pentru asemenea subiecte, elă nu e mai puțin curios în ceia-ce privesce pe cele d'a doua și d'a treia categorie, cum e buni-ora cânteculă nefericitului bețrână Isvoranu.

Făr'a fi fostă vr'ună eroă populară, făr'a se fi însemnată prin gloriă militară seă prin acte, despre care se se fi dusă vestea — acele acte fiă rele, fiă bune, ca ale lui Jianu în Muntenia, ale lui Groza 'n Moldova, ale lui Mihai Vitezulă seă ale lui Stefană celă Mare — cu toate astea, cânteculă lui se putu transmite. Și e destulă cândă acea transmisiune s'a făcută pêne în județele învecinate, de unde propagarea își putea urma drumulă înainte, celă puțin pentru câți-va ani de ăile.

Mai e ênsă ceva, care nu trebuie să ne scape din vedere : continuarea propagării.

Ea se face în multe chipuri, dărî mai cu deosebire prin transmiterea orală.

Un ū soldatŭ, de exemplu, originarŭ din satulŭ unde s'a produsŭ cînteculŭ lui Isvoranu, l'a pututŭ cînta pr  bine celor -l-al i camarad i în campani , fiind  cu d n i în dese contacturi. Cei din urmă, liber ndu-se din servici ,  l  vor  duce în căminele lor , unul  în Muscel , altul  în Dolj , uni  la Boto iani, al i pe la B rlad : de la Dorohoi p n  la V rciorova.

 n momente de veselă,   i vor  aminti despre ac st  hor  — căci pe melodia unei hore sunt  puse acele versuri —  i ast-fel  vor  transmite-o s u l ntarilor  din sat , s u copiilor  lor , s u tineretului din  iua de ast  i.

Peste două s u trei genera iuni, după vr' 50, 70 său 100 de ani, cine să mai scie despre originea c ntecului? Abia 'l  mai  inem  minte noi, cei de ast  i, ba încă numai aceia dintre noi, cari a tr it  în mijlocul  poporului.

 n acea dep rtat  epocă, culegătorului de cântece populare, care va găsi într' nsul  numele propri  al  lui Isvoranu [de cum-va nu i s'ar  substitui altul , ca versurile să fie aplicate de ocaziune pentru u  'nt mplare similară, cum se 'nt mpl  adesea], de sigur  că nu 'i va trece prin minte să r sfoi sc  dosarele judiciare de prin archive, ca să esplice originea

cântecului. Se va mărgini déră a face presu-punerî, a'și da diferite părerî despre subiectulă la care face alusiune. In totă casulă, va bănui că e vorba despre vr'uă persónă istorică, va transcrie versurile cu pietate, le va tipări frumușelă în frun-tea legendeloră și baladeloră năstre populare.

Cătă despre vechime, critica va puté pré bine sě 'î atribuié diferite epoce, măi cu sémă decă versurile ară fi audite din gura vr'unuî bē-trănă octogenară și în părțile de la munte, unde s'aū păstratū măi bine însușirile de căpeteniă ale naționalitățîi ș'ale limbiî române.

Cine scie? Póte că va trece chiară munțiî, la frațiî năștri de dincolo, ba póte și Dună-rea, în noua țéră română, în țéra în care a muritū și s'a îngropatū nefericitulă Ovidiu¹.

1. Autorulă acesteî conferințe a adresatū d-luî Remus Oprénă, prefectū în Dobrogea, la Kiustenge, următórea epi-stolă:

„Domnulă meū, credū că facū bine ca, în cualitate de con-cetățenū alū d-văstre și ca profesorū de literatura latină, sě adresezū aceste linii, în interesulă sciinței, unuî tēnērū iubi-torū de lumină.

„D-lū Perrot, distinsulă meū profesorū de archeologiă la facultatea de litere din Paris, arétă, în cartea'î despre epigra-fiă, că la Kiustenge s'arū fi găsītū mormēntulă luî Ovidiu, alū aceluî duiosū poetū elegiacū, pe care Augustū ilū esilase pe țermiî Mării-Negre.

„Națiunea română, avēndū ađi în stăpânire Dobrogea, îm-preună cu portulă Kiustenge, e datóre sě aducă unū meritatū omagiū cāntătoruluî care, în versurile luî, ne-alăsatū noțiuni atātū de interesante despre starea 'n care se afla teritoriulă năstru acum 18 secole.

Ceia-ce se întîmplă cu asemenea cântece, se întîmplă și s'a întîmplat—de cându lumea și la toate popóarele — cu basmele, cu ghicitorile, cu toate producerile nescrise ale geniului poporului.

Uă dovédă din cele mai strălucite ne dă bătránul

„Déca, la Maiu și Iuniu anul trecutú, cu ocasiunea mergerii și întórcerii mele de la Constantinopole, însoțindú într'ua misiune diplomatică pe d-lú Dumitru Brătianu, împrejurările și ocupațiunea rusă m'aú împedicatú d'a mă opri în reședința ce d-vóstră aveți ađi ca prefectú; déca timpulú celú rău și ocupațiunile'mi profesoriale nu 'm'aú permisú să primescú propunerea actualului d-nú ministru alú instrucțiunii d'a visita Dobrogea pentru organizarea scólelorú; totuși, amú avutú bucuria d'a constata că d-vóstră ați coréspunsú pe deplinú tuturorú acceptărilorú, în cea-ce privesce instrucțiunea publică din noua provincia, și acéstă laudabilé purtare mă îndemnă a mă adresa d-vóstre.

„Voiú sé vė rogú ca, ori cândú veți dispune de timpú și de mijlóce, sé faceți a se continua și reîmprospéta sápaturile și cercetările archeologice începute de străini pentru găsirea de vechi monuminte, și mai cu sémă pentru descoperirea morméntului lui Ovidiu. Museulú nostru de anticități nu posedé nici uă lespede d'acelea care, prin inscripțiunile de pe dēnsa, sé constate că 'n adevėrú Kiustengea a avutú onórea d'a adăposti țērēna marelui poetú alú Romei. Presupunú că, pe lângă petrele luate de străini, trebuie sé se mai găsescă și alte doveđi despre identitatea orașiului Tomi cu celú numitú Constanța, pe turcesce Kiustenge.

„Cu modulú acesta, se va proba că și 'n România se 'ntelege însemnătatea cercetărilorú sciintifice; căci ađi, cândú Dobrogea a redevenitú română, nu mai putemú da uitării musa de la Sulmona, născută în țēra Pelignilorú, de unde mai mulți coloni romani vorú fi venitú să populeze Dacia, pe scriitorulú *Tristelorú* și *Ponticelorú*, a cărorú citire și es-plicare cată sé se introducă câtúmai curēndú în liceiele nóstre.

„Sicură că veți aprețui ideia ce vă suggerú, bine voiți a primi, domnulú meú, etc.

Max Müller, în articolu' , *despre migrațiunea fabulelor*¹, în care e vorba de transmiterea prin scriere a unor povestă seă snóve.

II.

MIGRATIUNEA FABULELORU.—„PLANULU SIMIGIULUI“.

Renumitulă profesoră de la universitatea din Oxford, d-lă Max Müller, arătă că, în colecțiunea de fabule indiane numită *Pankatantra*, se găsește povestea unui brahmană care 'și închipuiesce că, dintr'ua ólă cu oreză, are se facă mare avere și se dobândescă tóte fericirile.

Acéstă narațiune fu óre-cum modificată în noua colecțiune *Hitopadesa*, unde brahmanulă figuréză ca avéndă ună caracteră svăpăiată, ast-felă în cătă își sparge chiară óla cu oreză în esecutarea proiecteloră ce 'și făcea în visă.

Aceiași fabulă din India trecu în Persia, și d'aci 'n Europa, pe la Bagdad și pe la Constantinopole.

Pe timpulă lui Iustiniană, fusese tradusă 'n vechia limbă persană de Barzuyeh, mediculă lui Chosroes Nushirvan, regele Persiei; apoi în limba cea mai nouă, de Abdallah ibn Almo-

1. A se vedé *Revista contimporană* (*Contemporary Review*) Iuliu. 1870, cit. în art. *Despre Migrațiunea fabuleloră*, de Max Müller [lecțiune ținută la institutulă regală, Vineri, 3 Iuniă, 1870], în trad. fr. de Georges Perrot [Paris. II ed. 1874, pag. 417—479].

kaffa, sub domnia marelui califū Almanzor, în mijlocul secolului alū VIII.

În această traducere, povestea brahmanului e modificată ierăși, căci nu mai este vorba despre óla cu orezū, ci despre uă ólă cu uleiū séu cu miere, pe care o sparge lovind'o cu bățulū pe care 'lū ținea 'n mână, visându că va vinde ce avea 'n ólă și că, din câștigū în câștigū, va face stare, se va 'nsura și va avé copii, pe care, de n'arū fi cu minte, i-arū bate ast-felū cu bastonulū: și, făcându uă mișcare, lovi cu bățulū și sparse óla.

Aceste istorióre fură traduse din arăbesce în limba grécă, pe la anulū 1080, de unū Simeon óre-care, povestea fiindū ceva mai scurtă, dérū fondulū același; apoi în limba ebraică de Ivel, la 1250, în latinesce la 1263 și la 1278.

După versiunea grécă, fură traduse în nemtesce, în spaniolesce la 1493, apoi în italianesce [Ferrara. 1583] de Giulo Nuti, din nou în latinesce la 1666, de iesuitulū Petrus Possinus, și 'n fine în limba francesē.

Rabelais cunoscea fórte bine povestea, căci face alusiune la dēnsa în *Gargantua*, cu deosebire numai că, în loculū brahmanului, e vorba despre unū cismarū, érū în loculū ólei cu orezū, cu uleiū séu cu miere, figuréză d'astă-dată uă ólă cu lapte.

D'aci o imită La Fontaine, producându fabula'i intitulată *Lăptăreşa şi ôla cu lapte*: „*La laitière et le pot au lait*“.

Ast-felū, din India şi din secolulū alū VI, povestea avu totū timpulū ca sē emigreze în Europa 'ntrégă pēnē într'alū XVIII.

La noi, pe câtū 'mī-aducū aminte, ea fu popularisată de Anton Pann, care o traduse din grecesce sēu turcesce, sub titlulū multū cunoscutū de „*Planulū simigiului*“.

Acestū simigiū, purtându în capū uă tavă cu ouē, se gândesce că, din 100, vorū eşi 100 de găini, care, ouându câte 100 de ouē, îi vorū da alte 10000, şi ast-felū, ajungēndū cu sosocotēla la uă avere fabulósă, sare de bucuriă, rēstōrnă tava şi 'şi sparge ouele, cu tôte ilusiunile'i cele frumóse.

În resumatū, povestea emigră din India pēnē în Romānia, într'alū XIX secolū, cu schimbarea impusă de epocă şi de situaţiune. La Indieni, erea luatū în risū brahmanulū, precum a Turci erea Hoge¹; sub Rabelais, în Francia, cismarulū; la noi, cei situaţi în orientulū Europei şi 'n apropierea plăcintarilorū, ba avēndū chiarū pe tronū plăcintari de aceştia, fu simigiulū.

1. A se vedē povestirile lui *Nasr'Eddin Hogia*, traduse în versuri de Anton Pann, sub titlulū de *Nastratin Hogia*.

În fața acestor fapte convingătoare, concluziunea cea mai firască e că, în basme, în legende, în cântece, ori de câte-ori vom întâlni nume proprii ca Isvoranul, seú meseril, ca cismarul și simigiul, nu trebuie să deducem și să afirmăm că acele numiri sunt istorice seú că acele specialități au figurat de la început în producerile populare.

A doua observare e că studiul acestor materii ofere cea mai mare anevoință, că cel ce-ară întreprinde să le clasifice și să le es-plice va trebui să procedă cu multă precauțiune.

Critica posedă, neapărat, mișlocul de a determina punctul unde s'a născut un cântec seú uă poveste, natura locului unde 'și-au luat prima-le ființă, seú localitatea, mișlocul social în care au vădută lumina; ênsé 'i este fôrte cu anevoiă să 'și dé sentințe definitive, de témă ca nu cum-va să atribuie, bună-óră unui Isvoranu, cine scie ce rol și ce fapte, nebănuind 'i viéța și felul morții, precum pré puțin din noi au bănuită că „*simigiul*” nostru a fost, la 'nceput, un străvechi brahman din India.

Mé oprii la aceste observări, pentru că ele s'aplică mai cu deosebire genului de poesiă populară intitulată *colinde*.

Ș'acum, făr'a mai stărui asupra unor asemenea considerațiuni, de témă ca se nu fiă acusată că 'mî perdū timpulū spuindū „*basmulū cu cocoșulū roșiu*“, mă voiū încerca să vorbescū numai despre colinde.

III.

INSEMNAREA VERBULUI „COLINDARE“.

Ce va să dică a colinda? Écē prima întrebare ce ni se presintă.

De și mă adresezū unor buni Români, care de sigurū își cunoscū limba, cu tôte astea dé-mi-se voiă să nu trecū cu vederea distincțiunea ce amū să facū, pentru motivulū că adesea, la noi, se întēplă ca tocmai limba patriei să fiă mai puținū băgată 'n sémă și de aprópe studiată.

I]. „*A colinda*“ înseamnă, mai ântâiū, a merge pe rîndū în tôte părțile, a străbate unū ținutū în tôte direcțiunile, a nu lăsa nimicū nevedutū și necercetatū, precum resultă din locuțiunile „*a colinda țera în crucișii și 'n curmezișii*“, „*a colinda totū satulū, spre a găsi pe cine-va*“ etc. Ast-felū, în orațiunea ce se rostescē la nunțile populare, colăcerii dicū, între altele :

Multe sate și orașe-amū colindatū,
Și nimeni sēma nu ne-a luatū.

II]. „*A colinda*“ înseamnă apoi a merge din casă în casă, spre căpătare, cum facu copiii care umblă cu „moșiu-ajunul“, cerându

*unū covrigū,
că morū de frigū*

séu

*uă nucă,
că se dau cu capulū de ulucă.*

Astū-felū se ȕice: „*amū colindatū tótă nopti-cica*“, „*băieșii aū colindatū și pe ȕiua albă*“, „*estimpū, copiii n'aū avutū vreme bună ca sē colinde*“, etc.

III]. „*A colinda*“ mai înseamnă ierăși a intona cântece de cele numite *colinde*, precum se vede din espresiunile: „*s'aū adunatū flăcăii ca sē nveșe cum sē colinde*“, „*nu toți sciū colinda bine*“, „*Ion scie colinda de ȕici că ce'i asta*“, etc.

IV]. In fine, „*a colinda*“ mai înseamnă a felicita pe cine-va, cântându'i unū colindū în onórea și cu numele lui. Ast-felū se ȕice, în limbagiulū obicinuitū, „*m'aū colindatū de douē ori*“, „*pe cine sē colindămū mai ântâru?*“, „*cei-l-âlți ne-aū colindatū pe toți*“.

Așia dérū, „*a colinda*“ înseamnă a trepăda, a străbate unū ȕinutū óre-care; a cere daruri în nóptea de ajunulū Crăciunulū; a intona unū cântecū din cele ȕise colinde; a felicita pe cine-va séu a 'i ura sănătate și norocire prin-tr'unulū din aceste colinde.

IV.

ETIMOLOGIA SI ORIGINEA COLINDELORU.—ΚΑΛΑΝΔΑΙ, CALENDÆ.

După această deosebire a 'nțelesului ce poate avea expresiunea „colindare“, pare-mi-se necesară a mă opri, fiă câtă de puțin, asupra originii și etimologiei cuvântului.

E necontestabilă că, în limba slavonă, *kolo*, *koleso*, însemnă totu ce e rotund, prin urmare rotă, cerc și, prin estensiune, danț în formă rotundă, ca în vechiul cântec

La përlû cu fôia lată
Unde jôcă Sërbiî rôtă¹.

Cu toate astea, a deriva cuvântul *colinde* din *kolo* sêu *koleso*, aru fi uă muncă nefolositoare, chiară după cei mai distinși slaviști, spre exemplu după eruditul și renumitul profesor din Viena, d. Franz Miklosich, și după profesorul de la Harkov, d. Marin Drinov².

1. Unele versiuni dau „glôtă“ în locu de „rôtă“.

2. La pag. 75 a scrierii sêle Заседение балканского полустрова славянами [Colonisarea peninsulei balcanice prin Slavi] Moskva. 1873, d-lu Marin Drinov țice, între altele: „Presupunerea că în cuvântul *Kolîada* se află *kolo*, *koleso*, *rôtă* [simbolul Sôrelui], cum și reducerea acestui cuvântu la slaviculă *klada*, *koloda* [trunchiul de arbore], ne pare uă ostenelă cu totulă făr' de folosu“. [Предположение что въ реченіи 'коляда, скрывается 'е ло, е лесо, (символъ солнца), равно какъ и сближеніе этого реченія съ Славянскимъ словомъ 'клада, колода' намъ кажется, совершенно излишней натяжкой].

Câtă pentru aserțiunea că numele de *koleda*, *kolende*, *kalêdos* etc.—care se găsesc în mai toate dialectele slave astăzi vorbite, ba și la Unguri — câtă pentru aserțiunea că această numire ară veni de la uă vechiă divinitate a Slavilor, adorată de dênșii chiară de pe cândă nu se creștinaseră, sêu de la đina *ko-ljada*, care s'ară celebra la 24 Decembre în Kiev, această aserțiune, totă după dênșii, urmază se fiă alungată și ea în domeniulă invențiunilor¹.

Adevărulă e că, după cum recunoscă ênșii citații slaviști, vorba *colinde*, la noi ca și la Slavi, la Unguri ca și la Țigani, n'are uă origine slavonă. Ea vine din grecesculă *Καλάνδαι* [în latinesce *Calendæ*], numire ce se da unoră vechi sêrbători din anticitatea greco-latină.

Καλανδών έορτή sêu *festum calendarium* ereaă nesce veselii publice și superstițiose, sêrbătorite de păgâni la 'nceputulă sêu la Calendele lui Ianuariu, pe care apoi le adoptară și creștinii, cu jocurile loră cam licențiose și cu obiceiulă d'a se străvesti în chipă de fiere².

1. Miklosich la pag. 22—23 a operei sêle *Die Christliche Terminologie der slavischen Sprachen* [Terminologia creștină a limbelor slave] Vien. 1875. se esprime ast-felă: „An eine heidnische Gottheit der Slaven ist bei diesem Namen nicht zu denken, und die am 24 December in Kiev gefeierte, dem römischen Janus verglichene, slavische Göttin *Koljada* muss in das Reich Erdichtungen verwiesen werden“.

2. Ducange cit. apud. Miklosich.

Cu modulă acesta, numele de *kalendæ*, devenit *Colinde*, se dete și zilei de Crăciun, pentru că serbătorile începeau în ultimele zile ale anului.

Slavii din Panonia fură cei d'ântâi care adoptară acestă cuvântă pentru prima oră, la 'nceputulă convertirii loră către religiunea creștină.

Pe lângă învederata înrudire etimologică dintre *Calendæ* și *Colinde*, mai e și următorulă faptă istorică :

Conciliulă trulanică, ală VI în ordinea sinodeloră, ținută la anulă 691, prin canonulă 62 opri cu severitate serbătorirea de către creștină a acestoră petreceri, privite ca ieresuri păgâne, și interđise ca „*cine-va să mērgă în ,diua de 1 Ianuariu la colindă, după cum ,faceau primii păgâni*“.

„Nu mai încape dērū nici uă îndoielă, ăice d-lū Drinov, că slavica *Colrada* sēu *Colenda* 'și-a luatū numirea tocmai de la aceste *Calende* din Ianuariū, cândū totū atunci se celebra și uă serbătore păgână slavonă, care, din causa acestei coincidențe, își schimbă vechia'i numire națională pe numele latină“¹.

Așia dērū, unū obiceiū alū Slaviloră, încă de pe cândū ereau păgâni, fu desemnatū — precum ăice d-lū Miklosich — c'unū nume

1. Idem, loco citat.

latino-grecescă, care pentru prima oră fu cunoscută Slaviloră cu ocasiunea întroducerii creștinismului, precum s'a întâmplată și cu serbătorile latine *Rosalia*, devenite *Rusalii*.

Câtă despre jocurile romane, obișnuite la calende, sevă în prima zi a lui Ianuariu, etă cum ni-le descrie Carol Dufresne Ducange, după ună vechiă manuscriptă găsită într'ua monastire din occidente :

„In ajunulă [în nóptea] calendeloră, copiii se scólă de timpuriă și ievă cu dênșii uă pavěză [de apărare]. Unulă dintr'ênșii e străvestitulă in gogoriță și c'ua pită de gătă agățată. Fluierăndă, ei bată într'ua dairea, mergă din casă 'n casă și se strângă în jurulă pavezei, pe cândă toba sună și gogorița miorlăie. După terminarea acestui jocă, primescă de la stăpănulă casei uă plată ore-care, atâtă câtă găsesce dênșulă cu cale. Ast-felă facă la fiă-care casă. In acea zi, mănâncă din totă felulă de legume. Eră diminéța, se scólă două copii dintr'ênșii, ievă ramure de măslină și sare, și — intrândă prin case — salută pe fiă-care ast-felă: *gaudium et lætitia sit in hac domo: tot filii, tot porcelli, tot agni* [adică, traducendă în versuri pe românesce :

In astă casă sevă fiă

Bucuriă și veselă:

Căți mititei,

Atăți purcei

Și totă atăția miei]

și le uréză totă felulă de bunătăți; și, mai 'nainte, de răsăritulă sórelui, mănâncă sevă faguri de miere

séu alt-ceva dulce, ca totu anulă se le fiă dulce, fără cértă și fără multă trudă“.

De și— într'ua scriere d'acum vr'o patru ani¹, — amă atrasă atențiunea asupra asemănării dintre aceste obiceiuri și datina ce pênă ađi se păstrează la noi d'ase îmbărbura copii, d'a se face urări pe la case, în séra de anulă nouă, prin cunoscuta poesiă a *Plugușorului* séu *Pluguleșului*, totuși nu mă potă opri d'a constata și d'astă-dată identitatea ce există între cele relatate de Duncange și între cele-ce se petrecă la noi pênă în momentul de față.

Precum tinerii Romani urău ‘bucuriă și veselă, [*gaudium et lætitia*], éru stăpânului casei se aibă ,atâția copii, câți miei și porcei‘ [*tot filii, tot porcelli, tot agni*], întocmai asemenea și *Plugușorul* nostru se termină cu urările acestea :

Să aveți vaci cu lapte,
 Și la véră bucate;
 Câte pietre la fântână,
 Atâtea óle cu smântână;
 Câți cărbuni în coptoră,
 Atâția gonitori în oboră;
 Câtă ierbă pe hotară,
 Atâtea oițe 'n coșară;
 Câte fire la mătură,

1. „*Incerări critice asupra unor Credințe, datine și moravuri ale poporului român*“. București. 1874. Cu uă prefață de Al. I. Odobescu.

Atâția copii în pătură;
Câte paie pe casă,
Atâția galbeni pe măsă.

În acele străvestiri ale copiilor romani în gogorițe, pare-mi-se că vedem *Brezaia* și *Paiețele* noastre, erau în acea ramură de măslină a lor, *Sorcova* copiilor de la noi, care ne uréză:

Să 'nflorimă,
Să mărgărimă,
Ca un păru,
Ca un măr,
Ca un fir
De trandafir,
Tari ca ferul,
Iuți ca oțelul;
Tari ca pétra,
Iuți ca săgéta.

Însă, între toate aceste înținări de la anulă nouă, colindele ocupă cea mai mare parte, pentru că și sunt cele mai însemnate.

V.

DIMITRIE CANTEMIRU.— PRIMA COLECȚIUNE DE COLINDE
A D-LUI AT. M. MARIENESCU.

Dimitrie Cantemir, învățatul Domn al Moldovei, a fost cel mai vechi scriitor român, care pentru prima dată a pomenit despre colinde. El însă numai le-a citat numele, ca al unui obicei național, ca al

unoră superstițiunii populare de pe la 1716, alături cu *Papaluga*, cu *Deslegătura*, cu credința în *Mieđa-nópte*, în *Farmecă* și în *Descântecă*.

Numai comentatorul Büching, revădându și publicându, în *Magazin für die neue Historie und Geographie*, la 1769—1770, traducerea *Descrierii Moldovei* a lui Cantemiră, făcută de Ioan Ludovic Redslob, avu fericita ideia d'a explica pe scurtă, într'ua notiță, că aceste colinde „care corăspundă Calendeloră romane, se „obiciuiesce a fi serbătorite de către toți Moldovenii, atâtă de cei nobili, câtă și de plebei, „la 'nceputulă fiă-căruî nouă ană“.

Să se noteze că explicarea lui Büching venia după 53 de ani, mai bine d'ua jumătate de secolă de cândă scrisese Cantemiră-Vodă.

D'atunci în cóce, nici în Moldova, nici în Muntenia nu cunoscă să fi mai ăisă cineva vr'ună cuvântă despre dăensele, pănă la 1852, cândă d-lă Vasile Alesandri le menționă în trecătă, cu ocasiunea unei scurte precuvântări la prima'i broșură de balade.

Ast-felă, trecu mai ună secolă și jumătate, făr'a se fi găsită cine să ne facă a le cunósce și prețui după meritata loră valóre. Ce ăică? Nici pănă astăđi n'avemă uă colecțiune d'aceste însemnate produceri ale literaturii nóstre populare.

Numai la 1859, d-lu Atanasie M. Marienescu edită, la Pesta, uă carte de 60 colinde, strînse de prin părțile Transilvaniei, Banatului și Ungariei, pe care le 'nsoți de câte-va apretuirî sub titlulă „*De însemnătatea colindelor*”¹.

Nu acum și nu aci e timpulă și loculă d'a intra în amănunte asupra valorii acestei publicațiunii. Păstreză nesce asemenea observări pentru ună a-nume studiū¹, pe care l'amă întreprinsă asupra colindelor, și care va puté vedé lumina mai târđiū, împreună c'ua bună colecțiune ce posedă dîn aceste poesii populare.

Numai atâtă voiū sē amintescū de uă-camdată, că amiculă meū de la Oravița s'a lăsatū sē cadă într'ua eróre, care d'altmintrelea are pentru dēnsa câte-va circumstanțe destulă de ușurătóre.

Trăindū în miđloculă Maghiariloră, care prin insulte ne-aū contestatū latinitatea originii ș'a descendinții nēmului, d-sea a ținutū ca chiarū în colinde sē 'ntroducă óre-care amintiri despre străbuna Romă.

Apoi, în setea d'a purifica limba d'ua-dată, d'a goni dintr'ēnsa nu numai cuvintele slavone, dérū chiarū și urma slavoniei, ș'a nu lăsa de câtū latinisme de modă nouă, a mai comisū și păcatulă d'a ucide tótă însemnătatea ce

1. In studiulă „*De însemnătatea colindelor*” d-lu Marienescu comite uă eróre în ceia-ce privesce etimologia cuvântului, pe care 'lū derivă de la *colenda* latină.

putea să aibă lucrarea d-séle, pentru studiul limbii ș'ală literaturii române.

Ast-felă, în colindulă intitulată *Joculă*¹, ci-timă, între altele:

Colo 'n josă, mai de din josă,
 Sóre luce 'n câmpă frumosă,
 Si la câmpă se adună
 Fórte mulți, și ei jucă,
 Două jocuri 'n două locuri,
 Ca și para cea de focuri.
 La ună jocă, ór' cine'mi jócă?
 Totă bătrâni se întorcă rôtă;
 Déră la altulă fețioarei,
 Romanași de'i belușei,
 Și imi jócă 'n primă-veră,
 De l'amiédă și pênă 'n séră.
 Dómne sfinte, ce vedea,
 Ochii 'n jură de 'și arunca?
 Ună noră mare, negurătă,
 Tótă lumea 'ntunecătă!
 Din noră ore ce ieșiă,
 Către jocuri propășia?
 Dinióre ca de sóre,
 Fetishióre *sabinióre*.

Colindulă, după câte-va versuri, se termină în modulă acesta, destulă de semnificativă:

Caii rabdă și mai jócă,
 Romanași facă totă rôtă,
 Și, cândă fu a se 'nsera,
 Junii dînele-apuca

1. La pag. 104—105 din colecțiunea d-séle.

Și a-casă le ducea,
 Dără ele că plângea,
 Și părinții le căta
 Și ei nu le căpăta.

O fi esistându în poporū unū asemenea cântecū, care se vorbescă despre „fetișiore *sabiniore*“, răpite de „*Romanași*“? Sēū pōte că d-sea l'a fabricatū *ad-hoc*, pentru a demonstra că suntemū mai Romanī de câtū Romanīl, că păstrāmū pēnē ađi amintirea despre răpirea Sabinelorū de către primīl locuitorī al Romei, poveste populară, basmū care nu se găsesce datū la ivielă de câtū dōr în scrierile lui Titu Liviu ?

Eū unulū mē 'ndoiescū fōrte, în fața sistemē d-sēle d'a preface tōte poesiele adunate, în fața setei d'a ne lătini cu desēvrșire, în fața faptului că acestū cântecū se vede de câtū colo că e cărpitū din trei bucăți, cam străine una de alta.

N'arū fi nimicū déca năsuințele de felulū acesta arū rămāné isolate, déca numai două sēū trei inși le-arū născoci și le-arū apăra cu căldură. Faptulū ciudat e că dēnsele se propagă, găsescū creditū în inimele tinere și lesne-credētōre, ba ajungă sē formeze chiar uă sistemă, întemeiată nu pe sciință și 'nvēțātu.ă,

ci pe simțirile patriotice, pe închipuirî ursorite a gâdila mândria națională.

Dintre tôte esemplele, voiŭ lua numai unulŭ de astă-dată.

Citatulŭ colindŭ, cădëndŭ în mâna amicului meu Gr. G. Tocilescu — acum vr'o 7-8 ani, pe cândŭ ne încercamŭ și noi a scrie literatură — d-sea, în ardórea patriotismului, și cu bună-credință, nu esită a deduce dintr'ensulŭ că Românulŭ „descendentŭ alŭ lui Traianŭ, „n'a uitatŭ încă răpirea fetelorŭ sabine, ba „încă pomenesce numele lorŭ în cântecele séle“. Conclusiunea 'i fu că d'aci „apare 'n litere de „flacări originea romană a Românului“¹.

Aceste pécate de tinerețe trebuiescŭ, neapăratŭ, iertate.

Și trebuiescŭ iertate nu numai amicului meu Tocilescu, ci și mie ênsunŭ, căci mai toți tinerii amŭ comisŭ, déca nu mai multe, celŭ puținŭ câte una séŭ douê greșeli d'asemenea precipitare.

Câtŭ pentru neologisme, d-lŭ Marienescu mărturisesce c'a întrodusŭ cu intențiune numai trei: *sigilŭ* în locŭ de *pecete*, *regișiorŭ* în locŭ de *crăișiorŭ*, și *bravŭ* în locŭ de *voinică*.

Negreșitŭ! „Sigilulŭ“, „regișiorulŭ“ și „bra-

1. A se vedé *Fóia Societății Românismulŭ*, art. lui Gr. G. Tocilescu despre *Poesia populară*.

vulă⁶ puteau fi primiți pretutindenți, în toate salónele, ca fiindu de nobilă origină latină, pe cându „*pecetea*“ cea nesăbuită, pe „*crăișorulă*“ și pe „*voiniculă*“ slavă, cine 'i ară fi văduțu cu ochi buni, chiară la 1859?

Prin urmare, aă fostă sacrificată fără milă pe altarulă patriotismulă ș'ală lătiniei, păsându'i pré puțină autorulă déca poporulă va sci séu nu ce 'nsemnéză *bravă*, *sigilă* și *regișioră*.

Déră ce ară fi óre „numai trei“ cuvinte nepotrivite într'ua colecțiune de 60 colinde? Abia uă picătură de neologisme, pe ună întinsă câmpă de archaisme populare! Cu toți le-amă trece cu vederea, déc'ară fi numai atâtea.

Adevărulă e énsă că d-sea a 'ntrodusă multă mai multe neologisme, precum e *genă* în locă de *némă*, *custodiată* în locă de *păzită*, *prată* în locă de *livede*, *aratru* în locă de *plugă*, *lance* în locă de *suliță*, *columbeș* în locă de *porumbes*, și multe altele, pe care natura acestoră aprețuiră nu ne lasă ca să le 'nșiruiamă a-nume și cu de-aménuntulă.

Écă pentru ce publicațiunea d-lui Mariene-scu n'are valóre în fața celui ce caută producerile nesilite ale geniulă poporului, adică fiice cu cosițe bėlăióre și cu firéscă rumenélă, éru nu plăsmuiră de cărturari, adică păpuși de orași și sulimanuri de modă.

Să trecemû dërû peste acéstă lucrare, și să ne gândimû la altele mai bune, făcute cu cea mai nebănuită bună-credință, cu fidelitate și cu respectû către poporulû nostru, căruia'î datorimû păstrarea atâtorû bunuri, adesea mai frumoșe și mai prețuite de câtû silitele produceri ale spoielîi ș'ale înstrăinării.

VI.

TIMPULU SI MODULU COLINDARII. — DIVISIUNEA COLINDELORU.

În acéstă parte a țerii nôstre, cunoscută sub nepotrivitulû nume de România „munténă“, de douë ori pe anû s'audû întonările colindătorilorû: la Crăciunû, cândû creștinismulû a instituitû uă mare și veselă serbătore, și la sfîntulû Vasile, cândû e renoirea anului.

La Crăciunû, nu se colindă de câtû uă dată, în nôptea de ajunû, 24 Decembre. Dërû acésta e adevărata „séră mare“ a colindelorû, și mai cu sémă a celorû religiôse.

Colindătorii ei suntû în vîrstă de câte 18, 20, 30 și pêně la 45 de ani, tineri sêu părinți de familiă, care se bucură de ôre-care trecere.

Ei mergû în grupe de câte patru: doui cîntândû douë versuri — cu refrenulû lorû de „*Ler-oi-Leo, oi-Ler-oi, d'ai-Ler-oi Domne, Ler*

Dómné Ler, Florile dalbe etc.—érû cei-l-altî douî, alte doue versurî consecutive.

Acestia nu se oprescû la tóte casele, cum facû copiii care umblă cu *Pluguşiorulû*, ci se ducû numai pe la amicii şi cunoscuţii lorû.

Colindulû de rigóre, care e ca unû felû de *proemiû*, uă salutare adresată familiei, e colindulû *Crăciunulû*, pe care 'lû cântă afară, la feréstră : d'aceia se şi numesce ,colindû de feréstră'.

Intr'ensulû e vorba despre creştinismû, despre propagarea acestei religiuni, şi negreşitû că la acele depărtate epoce şi face alusiune. Fiindû în ajunulû nascerii lui Christosû şi botezulû fiindû misterulû de căpeteniă alû creştinismulû¹, colindătorii suntû arêtaţi intr'ensulû ca nisce apostoli trămişi ca sê convertescă şi sê boteze lumea.

1. De şi botezulû, simbolû de purificare, e misterulû fundamentalû alû creştinismulû, totuşi cată sê amintimû că acéstă ceremoniă se practica din vechi timpuri în misterele instituite pentru Mitras, una din divinităţile Persilorû, care ad oraû în persóna ei Sóreleséu foculû. In acele mistere, iniţiaţii ereau regeneraţi prin ceremonia botezulû. Mitras erea unû miđlocitorû între spiritulû sfîntû şi Dumneđeû tatălû. Doctórii creştini privescû botezulû ca indispensabilû pentru mântuirea sufletulû şi pentru rescumpărarea lui de păcatulû originalû, rescumpărare pentru a cărei realizare s'a sacrificatû Christû. Cu tóte astea, Sf. Pavelû nu vru de locû sê boteze pe Corintieni, érû pe Timoteiû îlû tăiă împrejurû în locû d'a 'lû boteza.

Refrenulă lui este „*Florile dalbe*“.

Étă acestă cântecă populară, d'ună caracteră religiosă cu totulă și cu totulă :

Astă séră 'i séra mare,
 Florile dalbe,
 Séra mare-a lui Crăciună,
 Florile dalbe,
 Cândă s'a născută Domnulă bună,
 Florile dalbe.
 Noi umblămă
 Să colindămă
 P'astă nópte 'ntunecósă!
 Pe cărare alunecósă,
 Nemerirămă l'astă casă,
 L'astă casă, l'astă domnă bună,
 Domnulă bună, domnulă [cutare].
 Elă de veste cum prindea,
 Înainte ne eșia
 C'ună clondiră plină de rachiă:
 Cu clondirulă d'a drépta,
 Cu paharulă d'a stânga,
 Din clondiră turnându-ne,
 Din gură grăindu-ne:
 — Voi, patru colindători,
 Vă alegeți doi
 Din voi,
 Doi din voi mai tinerei,
 Și săriți în cea grădină:
 Rupeți firă
 De călomfiră
 Ș'uă steblă de busuiocă;
 Treceți

Mergeți
 La fântână,
 La fântâna lui Iordanu :
 Muiați firu
 De calomfiru
 Și stebile de busuiocă,
 S'apoî mergeți colindându,
 Două pe urmă botezându :
 Stropiți casă,
 Stropiți mesă,
 Stropiți feți
 De coconii creți :
 Coconii creți s'orū pomeni,
 Mai frumosu ne-orū dărui
 Cu daruri de la părinți.
 Stropiți feți
 De fete mari :
 Fete mari s'orū pomeni,
 Mai frumosu ne-orū dărui
 Cu mahrămi grele de firu.
 Stropiți feți
 De cei bătrâni :
 Cei bătrâni s'orū pomeni,
 Mai frumosu ne-orū dărui
 C'unu colacū de grâu curatū¹.
 Pe colacū védra de vinu,

1. *Grâu curatū*. — Să nu se creadă că epitetul de *curatū* e pusă aci pentru rimă, căci rimă nicioă există. Din contra, pare-se uă espresiune sacramentală cându e vorba de sacrificii și de daruri, de ôre-ce religiunea creștină fusese nevoită s'adopte, transformându-le, nu numai unele credințe păgâne, ci și ceremonii, solemnități și formule antice. Ast-felū cei vechi nu făceau nici unū sacrificiū fără să 'și spele mânele în *vivo flumine*, într'unū riū vin, cu apă curgătoare, fiă de fântână, fiă de gărlă. În tragedia lui Eschile intitulată *Per-*

Fiă galbenulă de plină,
C'așia 'i legea din hētrānī,
Din bētrānī din ōmenī bunī.

Bună vremea 'n aste case,
La mulți anī cu sănătate
Că 'i mai bună de câtū tōte ¹.

șii, Atossa, muma lui Xerxe, narându visul ce avusese pe-
ste nōpte, ȑice: „după ce mă sculai și atinsei cu mânele apa
unū limpede isvorū, m'apropiai de altarū c'ua cētă de sa-
crificători“. Religiunea cerea ȑnsē de la celū ce oferia sa-
crificie nu numai *mānī curate*, puras manus, ci și *haine cu-
rate*, *vase curate*, *victimă curată*, *vinū curatū*: „puras vestes,
pura vasa, puram hostiam, purum vinum“. Ast-felū citimū
ȑn Tibullū [lib. I, eleg. ult. v. 27]:

Hunc *pura* cum *veste* sequar, myrtoque canistra
Vincta geram, myrto vinctus et ipse caput.

Asemenea și 'n elegia I, v. 13, lib. II: „Casta placent su-
peris: *pura cum veste veniūte*“. Vergiliu [Eneid. l. XII v. 169]
ȑice asemenea: „*Puraque in veste sacerdos Setigeræ fœtum*
suis intonsamque bidentem Attulit“. Plautū vorbesce de „*vase*
curate“ pentru sacrificie ȑn *Amphitruo* [act. V, sc. 1, v. 7 și
act. IV, sc. 3, v. 62] și ȑn *Captivi* [act. IV, sc. 2, v. 81]. Cātū
despre *pura hostia*, a se vedē Varron [*De re rustica* lib. II,
c. .], Pliniu [lib. IX c. 51; lib. X c. 56, lib. XXIX c. .] și
Festu Pompeiu. Plutarchu [*De defectu oraculorum*] esplică că,
prin *victimă curată*, se 'nȑlegea animalele născute ȑn ȑile
faste, ȑile care variaū pentru fiă-care soiū de animale. C. Pli-
niu [lib. XIV, c. 12] vorbesce despre *vinulū caratū*, ȑrū Ovi-
diu [*Pont.* eleg. I, v. 161, lib. III] ȑice:

Sed prius imposito sacris altaribus igne,
Tura fer ad magnos *vinaque pura* deos.

ȑn *Metam.* [lib. VII, v. 59]: „Dum vota sacerdos Concipit,
et fundit *purum* inter cornua *vinum*“. A se vedē ale mele
Incercări critice etc. și *De formulis et solennibus populī*
Romani de B. Brissonius. Ed. Halle et Leipzig, 1731, pag. 6.

1. Unele variante ȑicū, ȑn loculū acestorū ul ime versurī:
La mulți anī cu sănătate
Și cu bine 'n cēte case.

După aceea, colindătorii suntu poftiți în casă, unde li se dă pacharul de rachiū, căci așa se cinstesce poporul: cu rachiū alesū într'adinsū, sub cuvântū că drege vocea, érū n'o răgășesce, ca vinulū. Apoi, aședēdu-se, colindă succesivū pe toți ai casei, începēdū cu stăpânulū, apoi cu soția lui și, pe rēndū, cu copiii, de la celū mai mare pēnē la celū mai micū de vîrstă.

Ca sē învețe melodia colindelorū și versurile pe din-afară, ei s'aū truditū totū postulū Crăciunulū, dādu'și silință sē se potrivescă la voce și făcēdū repetițiuni numerose.

La sfîntulū Vasile, colindele se împartū în două: āmblarea cu plugușorulū și cāntarea de colinde, cu sēū fără plugușorū, ēnsē numai la ferēstră, fār'a intra și 'n casă.

D'astă-dată, colindătorii suntu de 7 pēnē la 18 sēū 20 de ani.

Orațiunea rostită cu plugușorulū e mai multū cunoscută și fōrte răspândită. Intr'ēnsa nu e vorba de cātū despre agricultură și despre urarea unei bune recolte. Ea 'ncepe cu versurile:

Hii plugulū cu doi-spre-ce boi,
In cōde codālbiei,
In frunte străinei:
Sē vē facă Dumneđeū parte de ei.
Plecarāmū într'ua sfîntă Joi,

Cu plugulă cu doi-spre-ce boi
 La câmpă vërată,
 'Unde era bine de arată
 Și mândru de semănată etc.

Cele-l-alte colinde suntu variate, după persoanele cărora se adresază, după etate seă pozițiunea loră socială, căci acestă genă de posesii populare nu coprinde numai imnuri religioase, cum pe nedreptă s'a susținută de unii, ci și cânturi profane.

Dëru, fiindă că le 'mpărțirămă ast-felă, se vedemă mai ântăiă pe unele ș'apoî pe cele-l-alte.

VII.

REFRENULU COLINDELORU. — COLINDELE RELIGIOASE. — MITOLOGIA PAGANA.

Colindele religioase aă ca refrenă espresiunea *Ler Dómne*, cu esclamațiunea de *oî*, înaintea și în urma numelui *Ler*¹: *oî-Ler-oî*, *Ler-oî-Ler*².

Maî tóte facă alusiune la Christosă seă la propagarea creștinismului.

În menționata scriere despre datinele și credințele poporului nostru³, amă afirmată și m'amă silită se demonștru că religiunea creștină — ne-

1. Numele de *Ler* se găsește și 'n basme, dintre care unele aă titlulă de *Ler împërată*.

2. Din *Ler-oî-Ler* s'aude, în cântecă, *Ler-oî-Leo*.

3. *Incercări critice* asupra unoră *Credințe, datine și moravuri* ale poporului română.

putându distruge cu desăvîrşire superstiţiunile politeismului greco-latin, amintirea ultra-seculară şi numele atât de înrădăcinat ală deităţilor păgâne, practicele şi cultul lor, care deveniseră uă a doua natură — a fost silită să le modifice numai forma, lăsându aproape neatinsă fondul.

Din multe naraţiuni mitologice, se luămă numai una de uă-cam-dată.

Credinţa populară că Vulcan e făuritorul trăsnetelor erea pré înrădăcinată, pentru ca să pótă dispăre, cu tótă crestinarea diferitelor naţionalităţi păgâne. De aceia, părinţii creştinismului fură siliţi s'o păstrăze, cu singura condiţiune d'a schimba numirea deului păgânătăi. Ast-fel, în locul lui Vulcan, devenit acum *idolă*, fu pusă un sfintă óre-care, ş'anume sfintul Ilie, căruia i-se dete atributele lui Vulcan, đicându-se chiar că erea schiopă ca densuslă.

D'aci resultă credinţa ce 'ntălnimă adî la poporul nostru că, orî de câte orî tună, fulgeră şi trăsnesce, atunci sfintul Ilie gonesce dracii cu săgeţi de foc, întocmai cum Joue gonise pe Giganţii care se revoltaseră în contra'i. Ba se adauge cu multă pietate că, déca sfintul Ilie ară sci cândă îi e đia onomastică, atunci

ară ucide toți dracii și ară prăpădi lumea cu trăsnetele'î cele grozave. Dumneșeu ênsă îi totă ascude ȡiua, ca sã nu se întẽmple asemenea nenorocire.

Prin urmare, cu totă creștinismulă Româniloră, mitologia păgână, modificată în formă, persistă pẽnă astăđi în miđloculă nostru. Divinitatea creștină, imaterială și lipsită de pasiune, Românulă și-o închipuiesce multiplă și împărtășită de mai multe ființe. Ca și păgânul, elă dă ȡeiloră pasiuni omenesci: invidia sėu mânia, setea de putere și de mărire. Une ori, apare, după cătă rezultă din colinde, chiară ura și rėsbunarea ca pasiuni prodomnitore ale divinităȡiloră creștine.

Êtă, ca exemplu, ună cãntecă de felulă acesta.

Sfinta Vineri — cãci frumoșă Venere păgână a fostă canonisată și făcută sfintă sub creștinismă, ba s'a prescrișă chiară postulă pentru ȡiua a cincia din septemână, care 'î e consacrată — sfinta Vineri este represintată în colindă ca propagatore a noiei credințe. Și, fiindă că suferă chinuri de la „cetatea lui Irodă“, se presintă tatălui cerescă și 'î cere s'o rėsbune, sã 'și arėte puterea și mânia în acea ocasiune, ca prin frică sã creștinescă pe îndărătnici. Colindulă sună ast-felă:

Susă pe slava cerului,
Ler-oî-Leo d'ai Ler-oî-Dómne-le,
La pólele raiului,
La scaunul Domnului,
La scaun de judecată
Unde merge lumea tótă,
Genuchiat-a sfinta Vineri,
Genuchia și mi'si plângea
Și de Domnul se ruga,
Și din gură-așia 'mî grăla:
—Sciî, dómne, că m'ai trimesă
Păméntul ca să 'lă boteză.
Toți s'a dat botezului,
Numai unul nu s'a dat:
Cetatea Irodului
Nu s'a dat botezului,
Nici creștinătăților,
Ci pe mine prinsu-m'a,
Prinsu-m'a,
Legatu-m'a,
Cu cuțit tăiatu-m'a,
In cazan băgatu-m'a
Și trei zile fiertu-m'a
Numa 'n cêră și 'n rușină.
Ei din cazan scosu-m'a,
Apoi strecuratu-m'a,
La gardă aruncatu-m'a,
In obraz scuiatu-m'a.
Ș'amă făcut
Cum amă putut,
Și la tine c'amă venit
Să 'mî dai sfinți 'n ajutor
Pe Irod ca să 'lă omor.

Domnulă dec'o auđia,
 Ast-felū din gură'mī grăia:
 —Savaī Petre, sfinite Petre
 Sē mi'lū trāsnesći tu cu sete;
 Sav'Ilie,
 Sânt'Ilie,

Sē mi'lū trāsnesći cu mânia,
 Că estī sfântū maī cu tărie.

Ilie dec'auđia,
 De grabă că 'mī alerga:
 Lūa fulgerulū d'a stânga
 Și trāsnetulū d'a drépta,
 După draci că mi'și pornia
 Și 'ī trāsnia,
 Și 'ī fulgera

Cerulū de se 'ntuneca,
 Pămēntulū se tremura;
 Draciī că se speriaū
 Și botezulū se daū,
 Mirulū,

Botezulū

Și creștinētăților.

Sfinta Vinerī boteza:

Tótă lumea creștina.

La mulți anī cu sănătate,

Bună séra 'n aste case¹.

Unū altū colindū religiosū ne arétă pe Christū
 esplicândū sfinților apostoli din ce s'a făcutū
 vinulū, mirulū și grăulū.

1. Alte orī se ȑice, după diferitele localități:

Bună séra 'n céstă casă,
 La boierī ca dumnévóstră.

Cestiunea cuminecării cu vină și pâne — care personifică sângele și carnea Domnului — precum și consacrarea celui creștinat prin ungerea cu sfântul mir, au fost de la început nesce mistere puțin înțelese de lumea profană și nesciutore, prin urmare foarte combătute de adversarii noii dogme.

Erea dără necesară ca 'n mintea poporului să se sape adâncă uă espicare ore-care, și d'aci necesitatea următorului colindă, în care însuși Christosă espică sfinților misterul cuminicăturii ș'ală mirului.

Atragă atențiunea asupra limbii, care, alături cu mai multe slavisme, a păstrat multe de forme și de cuvinte vechi și latine, precum și asupra distribuirii ce se face într-însul, dându-se vinul bătrânilor, grăul poporului și mirul preoților: *patribus, plebi et sacerdotibus*, cele trei stări de căpetenie ce compunea societatea, după ideile Romanilor :

D'întrebăși, întrebă¹
 Sfinți pe Dumneșu:
 —, Dămine milostive,
 ,Din ce este faptă²

1. *D* eufonică s'adauge adesea la începutul vorbelor din cântece și 'n specială la colinde. Aci pôte lipsi, putându-se cânta pré bine: „*Întrebă și, întrebă*“ său „*Întrebă, și 'ntrebă*.“

2. *Faptă*, în locă de *făcută*.

„Vinulă
 „Și cu mirulă
 „Și rumenulă grăă?
 Domnulă le grăia¹
 — „Sfinți nepricepuți
 „Și nechibsuiți,
 „Vreți să m'ispitiți,
 „Că voi bine sciți
 „Din ce este faptă
 „Vinulă
 „Și cu mirulă
 „Și rumenulă grăă.
 „Cândă ei m'aă gonită,
 „Căiniă de Jidovi,
 „Totă din casă 'n casă
 „Și din măsă 'n măsă,
 „Și ei m'aă ajunsă
 „Susă la Rusalimă²,
 „In séra d'ajună,
 „'N casa lui Crăciună³,
 „Și m'aă răsticnită,
 „Pe cruce d'meră dulce;
 „Și ei că'mă băteaă
 „Prin talpe
 „Prin palme
 „Totă cuie de feră,
 „Ținte de oțelă;

1. Domnulă, adică Christosă.

2. *Rusalimă*, în locă de Erusalimă seă de Ierusalimă.

3. Anacronismă. Numele de Crăciună e pusă aci numai pentru că la Crăciună se cântă mai cu sémă aceste colinde religioase.

„Ș' und' le țintuia¹,
 „Sânge că curgea:
 „Totu vinu se făcea.
 „Și ei mă 'mbrăca
 „Cu cămașiă verde,
 „Verde de ursică²,
 „Rău trupulă beșică.
 „Ș'unde mă 'ncingea³
 „Cu brâu de măceșiu;
 „Ș'unde mă strîngea
 „Sudórea 'mî curgea⁴,
 „Totu miru se făcea.
 „Da 'n capu ce 'mî puneau⁵?
 „Cunună de schinî⁶,
 „Schinî și mărăcinî;
 „Ș'unde-o aședaî,
 „Lacrimî ciuruiaî,
 „Se rostogoliaî,
 „Totu grău se făceaî⁷.

1. În locu de *țintuiaî*. Mai în toate colindele, *ă* alu plură-lului se suprimă, ca să producă asonanță cu vorba finală a versului următoru.

2. În locu de inversiunea „*De verde ursică*“. Acastă frumósă imagine e luată din viața comună, prin urmare cu atâtă mai frumósă cu câtu e mai naturală.

3. Aci mersul frasei se schimbă, începându cu *unde*, care se vede figurându și 'n cele-l-alte strofe „Ș'unde mă bteaî“, „Ș'unde mă 'mbrăcaî“ etc.

4. Înțelesul e: „Mă strîngeau astu-felū, în câtu imi curgea sudórea“.

5. *Da*, în locu de *déră*, care se pronunță *dar* și perde pe *r* finalulū în cântecū.

6. *Schinî*, în locu de *spinî*: provincialismū.

7. Frazele suntū eliptice: „lacrămile se rostogoliaî și, çum picaî, totu grău se făceaî“.

„D'atuncia s'a dată
 „Vinulă la bătrâni,
 „Grăulă la norodă,
 „Mirulă la preoți,
 „Să ne miruiescă
 „Rară la ȱile-mari,
 „Diua de Crăciună
 „Ș'a de Boboteză,
 „Cândă preoți botéză,
 „Norodă creștinéză.
 Sănătate 'n casă
 Boieri dumné-vôstră,
 Totă cu voie bună
 L'anulă,
 La mulți ani.

Între virtuțile recomandate de religiunea creștină fiindă mai cu sémă caritatea, a o învêța ș'a o practica erea, în primele epoce, semnulă caracteristică ală celui bine credinciosă, semnulă prin care se deosebia de celă de religiună contrare.

Acéstă caritate se manifesta sub diferite forme. Cele mai de căpeteniă ênsă constaă în a fi primitoră de străini, în a face binele oricui, ori-cândă și ori-unde. A chiăma săraci și drumași spre a le da de mâncare, a încălăi pe celă frigurosă ș'a adăpa pe celă însetoșiată, a face cruci pe la răspânții ș'a săpa fontăni seă puțuri pe la drumuri seă pe câmpuri, a construi poduri peste ape : ast-felă ereaă bine-facerile creștinesci, pe care le-au practicată și părinții noștri, împreună cu părinții și cu părinții părinților loră.

Colindele nu puteau să nu constate faptul.
 Și 'n adevăr, iată unul de felul acesta :

D'ai Ler-om, d'ai Ler-om Dômne,
 Icea, mare, 'n ceste curți,
 Ceste curți, ceste domni,
 Crescutu-mi-au doi meri nalți,
 Doi meri nalți și minunați,
 La vîrfuri amestecați.

Sus în meri,
 În dalbe flori,
 Ardu'mi două lumînări;
 Și din două lumînări,
 Pică'mi trei din picături;
 Êră din trei din picături

Ruptu-mi-s'a,
 Faptu-mi-s'a
 Riū de vin
 Și riū de mir,
 Riū de apă
 Limpede.

[N] riū de vin cin' mi se scaldă?

Icea bunul Dumneșu:

Scaldă-să,
 Băieză-să,

În apă se limpedesce

[N] veșmîntu alb se premenesce,

Cu mir că se miruiesce.

Mai din jos de vadul lui,

E Ión,

Sfîntul Ión

Și bătrînul de Crăciun:

Scaldă-se
 Băieză-se,
 [N] apă limpedescu-se,
 [N] vestmântu premenescu-se
 Cu miru miruiescu-se.
 Mai din josu de vadulă loră,
 Scaldă-se sfinții de rându:
 Scaldă-se
 Băieză-se,
 In apă se limpedescu,
 [N] vestmântu albă se premenescu.
 Mai din josu de vadulă loră,
 Scaldă-se ici cestu omă bună
 Cestu omă bună jupână [cutare].
 Scaldă-se,
 Băieză-se,
 In apă se limpedesce
 Cu vestmântu se premenesce.
 Grăi bunulă Dumneșu:
 —, Cuî, omă bună, te potrivesci¹?
 „Aă mie? Aă sfinților?
 „Aă lui Ión,
 Sfintu Iónu?
 „Aă bătrânului Crăciună?
 Grăi icea cestu omă bună:
 —, Nu me, Dómne, potrivescu²
 „Nici ție, nici sfinților,
 „Nici lui Ión,
 „Sfintu Ión,
 „Nici bătrânului Crăciună.
 „De ténără m'amă însurată,

1 și 2. Inversiuni frumoase, déră rare.

„Fapt-amă casă
„Lângă drumă,
„Ntins-amă măsă
„Peste drumă.
„Câți pe drumă că mi'și treceaă
„Toți la măsă că ședeaă
„Și toți beaă și ospătaă,
„Totă mie că 'mă mulțămiaă.
„Fapt-amă, Dómne, ieră amă faptă
„Podurele
„N locuri rele:
„Cine pe podă c'a trecută
„Totă mie 'mă-a mulțămită.
„Fapt-amă, Dómne, ieră amă faptă,
„Puțurile
„N câmpuri grele:
„Cine apă c'a beută
„Totă mie 'mă-a mulțămită.
Atunci Domnulă îi grăia:
—, Fie bine
„Déră de tine.
„Fapt-ai bine 'n astă lume,
„N cea-l-altă 'i găsi bine.
„Mergi la raiă nejudecată,
„Ședă la măsă nechiămată
„Să beă pahară ne 'nchinată“.
Sănătate 'n ceste case,
„N ceste case
„N cruci frumóse,
Și cu noi, cu voiă bună,
La anulă
Și la mulți ani.

VIII.

COLINDELE PROFANE. — DESCRIERI DE MORAVURI.

Dérû cea mai frumósă și mai mare importantă o aũ colindele profane. Intr'ênsele nu e vorba despre religiune, ci tractéză subiecte din viața civilă, privitoare la nesce simțiminte și idei care n'aũ câtuși de puțin a-face cu dogmele și cu credințele religioase. Ceia-ce denotă că ele se cântă la serbătorile însemnate e singurul fapt că unele aũ ca refrenă, la fine, versurile

Rară

La ȝile mari:

Diua de Crăciună

Și de Bobotéză,

Cândă preoți botéză,

Lumea crestinéză.

În acéstă categoriă, găsimă adevărate legende naționale, descrieri de moravuri și resumatul concis al traiului de uă dinióră: într'ună cuvântă, citirea și studiarea loră ne daă uă ideeă aprópe completă despre viața poporului nostru în vécurile trecute, căci tóte aceste cântură n'aũ și nu potă avé — după a mea părere — uă vechime mai scurtă de câtă dintr'ală XIII, XIV și XV secolă.

Insemnătatea loră e déră necontestabilă, atâtă pentru cunoșcerea epoceloră trecute, pentru studiul deprinderiloră și aptitudiniloră de

căpeteniă ale națiunii, câtă și din punctul de vedere filologic, sintactic și estetic.

E necontestabil că numai acele lucruri rămân și se perpetuă în amintirea poporului, prin basme, prin anecdote sée snóve, prin cântece populare de tot felul — și colindele sunt uă însemnată varietate dintr'aceste cântece — numai acele fapte, acele persóne, acele obiceiuri, care sunt mai mari, mai cunoscute, mai răspândite.

Ele déră devin generale, făr'a se opri la particularitatea vârstei, la deosebirea numelor, la diferența de pozițiune socială. Și 'n adevăr, particularitatea de căpeteniă a colindelor profane este d'a fi generale.

Ele sunt făcute ast-fel, în câtă se potrivească fiă-cărei stări sociale, fiă-cărei ocupațiuni, fiă-cărei vârste.

E vorba despre un ténăr de însurat, despre uă fétă de măritat, despre un copil în fașiă? Colindătorii aū la 'n-de-mână câte douătrei cântece, care convin pentru fiă-care, și nu le rămâne de câtă se poate în vers și se potrivească din cântec numele persónei ce aū se colinde.

Ceia-ce se 'ntemplă ênsă cu numele se întemplă și cu profesiunea celui colindat, căci sunt, precum vom vedé îndată, colinde pen-

tru orî-ce profesiuni diferite, celū puţinū pentru cele mai însemnate seū mai numeróse în cutare seū cutare localitate.

Orî-cum, caută se stabilimū că tóte aceste cânturî suntū adevărate balade populare, care aū devenitū colinde, numai fiindū cântate pe melodii de colinde şi numai pentru că li-se repetă refrenulū de *oî-Ler-oî*, *Ler-oî-Leo*, cu amintirea Ńilelorū de Crăciunū şi de Bobotéză.

Étă, de exemplu, unū aşa numitū ,colindū de flăcăū“:

Ler-oî-Leo!
La fontână
Lină,
La colţū de grădină,
Trecū,
Mi se petrecū¹
Treî fete de Grecū.
Calea cin'le ţine?
[Vêlcu] fetū frumosū².
Elū că mi-le-alege
Pe gene,
Sprâncene,
Care e mai naltă
Şi mai sprâncenată,
Cu sprâncenă trasă,

1. „Mi-se petrecū“ în locū de „mi-se întrecū, mi-se iéu la întrecere“ una cu alta şi tóte 'mpreună.

2. Versulū cere ca numele celui colindatū se fiă numai de două silabe, ca Staicu, Dinu, Gheorghe, Petre, Niţă, Ghenea, Vêlcu, Manciu, Sandu, Manea, etc.

Chipù de jupânésă ¹.

[Néga] e mai naltă².

Și mai sprâncenată,

Cu sprâncéna trasă,

Chipù de jupânésă.

[Vêlcu], fêtă-frumosă,

Din gură 'i grăia:

— „Ha! sê vii cu mine,

„De vei sê fiî bine,

„Că tu'mî ești de sémă

„Și d'a mea potrivă!

[Néga] că 'i grăia:

— „Tu nu'mî ești de sémă

„Și d'a mea potrivă.

„Veđi'mî, aũ nu'mî veđi

„Cele luncî înverđi,

„Luncile 'nverđite

„De florî înălbite?

„Nu'sũ dalbe de felũ,

„Ci'sũ dalbe de florî:

„Pên'nu le-oiũ purta,

„Nu m'oiũ mărîta.

[Vêlcu], fêtă-frumosă,

Din gură 'i grăia:

— „Veđi'mî, aũ nu 'mî veđi

„Acel munți

„Cărunți?

1. Chipù de matrónă, de nobilê: chipù frumosũ, plăcutũ.

2. Numele fetei trebuie sê fiã asemenea de douẽ silabe, ca Lința, Safta, Vidra, Stanca, Tinca etc. Cândũ numele e mai lungũ, colindãtorii 'lũ prescurtãzã. Din *Marghiõla* facũ *Ghiõla*; din *Maria*, *Ria*; din *Alesandrina*, *Drina*, etc. In genere, prima silabã inițialã a numelui e tăiatã cu chipulũ acesta.

„Nu 'să cărunți de felă,
„Ci 'să cărunți de oi :
 „Prin dalbele oi,
 „Negrii colpănei.
„Dără nu 'să colpănei,
 „Ci suntă ciobănei,
 „In căți rădimăți,
 „In glugi aciôți.
 „Oile-oră porni
 „Spre sôre răsare,
 „P'a gură de vale,
 „Prin florile tale;
„Frunți le-oră înfrunți,
 „Căde le-oră dîri.
„Ce-oră mai rămănea,
 „Ciobani le-oră lua
 „Și le-oră învîrsta,
 „Dalbe
 „Cu albastre,
 „Verđi cu mohorite;
„În sînu le-oră băga,
„În sînu și prin straie,
 „Și ei c'oră feri
 „Fie-care flóre
 „De rađe de sôre,
„De norelă de plóie;
 „Ție ți-le-oră da,
 „Și tu-le-I purta
 „Rară la dîle mari,
 „Dîua de Crăciună
 „Și de Bobotéză,
„Căndă preoți botéză,
 „Lumea creștinéză.

Sănătate 'n casă,
Boieri dumneavăastră.

L'anu,
La mulți ani.

Ecce dăru uă adevărată baladă, ca orî-ce altă cântecă profană din colecțiunea de cânturi populare adunate de d-lă Vasile Alesandri, cînsă cântată ca ună colindă, în dialogulă atătă de plăcută păstoriloră lui Teocrită și lui Vergiliă.

Credă că nu făcă rău să citeză încă cincisece din aceste drăgălașe zîmbete ale primei năstre literatură, chiară cu pericolulă d'a obosi atențiunea, chiară cu pericolulă d'a trece peste cadrulă obicînită ală unoră scurte noțiună de felulă acesta.

Speră că nu mi se va lua 'n nume de rău dorința, din cauză că versurile ce-voiuă se mai producă suntă ierăși inedite, de curîndă și cu fidelitate culese din gura poporului. Nesce asemenea cânturi pară-mi-se că merită tătă considerațiunea.

Ast-felă, étă uă frumășă descrierea a fericiiră casnice: ună ospetă omerică, uă di de serbătore familiară, unde soțulă și soția se fericescă unulă pe altulă de bunulă traiă ce ducă împreună.

Colindulă e pentru ună omă însurată, și i-se cuvine atențiune pentru descrierea costumelor :

Ler-oî-Leo,
 Ici în cêste curți
 Și 'n cêste domni,
 Crescut-aũ,
 Născut-aũ
 Doi meri d'alunei,
 De tòmna sădiți,
 De véra 'nfloriți.
 La tulpini de meri,
 Mese de boieri
 [Și de negustori]:
 Danțuri de curteni.
 Danțulu cine 'lũ trage?
 Jupânulũ [Ghiorgھیٹا].
 Danțu 'mĩ dăntuiesce,
 Toiagũ rêsucesce,
 In susũ l'asvîrlesce
 'N palmã 'lũ sprijinesce
 Și se fericesce:
 —, Ferice, ferice,
 „Ferice de mine
 „Și de maica mea.
 „'N țile ce-amũ născutũ,
 „Parte ce-amũ d'avutũ ¹
 „De taică,
 „De maică,
 „De dómna frumósă:
 „Multũ mĩ-e-cuviósă

1. Pentru ca sã se înlătore hiatulũ seũ cacofonia produsã
 prin apropierea a douẽ vocale similare [amũ avutũ], colin-
 dãtorii întroducũ pe *d* eufronicũ [amũ *d'*avutũ]. A se vedẽ a-
 semenea § I, pag. 7, nota 1, și § VII, pag. 43, nota 1.

„Și frumos se p^ortă :

„Iiie

„Ghiorghiolie,

„Roche de cutnie,

„Papucⁱ roșiorⁱ

„Pe la toc^u cu florⁱ:

„Mult^u sunt^u jucătorⁱ.

„Și scie s^e 'i p^orte

„Și s^e 'i plescăiesc^ă

„Rar^u, la ȝile marⁱ :

„Ȣua de Crăciun^u

„Ș'a de Bobot^ez^ă,

„Când^u preoȝi bot^ez^ă,

„Lumea crestin^ez^ă.

Ler-oⁱ-Leo,

La vîrfurⁱ de merⁱ

Printre lumînărⁱ,

L^egăn^u de m^etase.

'N l^egăn^u cine 'mⁱ ș^ede?

D^omna dumn^eluⁱ :

C^ose'mⁱ, chindis^ese,

C^ose'șⁱ c^ăte-un^u fir^u,

Rupe 'șⁱ c^ăte-un^u m^er^u,

Și 'n sus^u l'^asvîrlesce

'N palmă 'l^u sprijinesce,

Și se fericesce :

— „Ferice, ferice

„Ferice de mine

„Și d'^ai m^ei p^ărinȝi :

„'N ȝile ce-am^u n^ăscut^u

„Parte ce-am^u d'^aut^u

„De taic^ă,

„De maică,
 „De domnelă frumosă.
 „Multă mi-e cuviosă
 „Și frumosă se pòrtă:
 „Cămașă de ină
 „Cusută cu firă
 „Și cu bașbafiră,
 „Papucă verđișioră
 „Pe la tocă cu floră,
 „Multă suntă jucătoră,
 „Și scie să 'i pòrte
 „Și să 'i plescăiească,
 „Rară
 „La ڃile mară:
 „Đua de Crăciună.
 „Ș'a de bobotéză,
 „Cândă preoță botéză,
 „Lumea crestinéză.

Că există cântură de acestea, potrivite fiă-cărei
 profesiunii a-nume, ne-o dovedesce următorul co-
 lindă de năvodară, în care figuréză numele unei
 persóne necunoscute, numită *‘vătafulă Arge-
 șenu’*.

Cine să fi fostă acestă *‘vătafă’*, eă unulă
 nu sciă pênă astăđi. A face presupuneră nu'mă
 vine, ca nu cum-va s'ajungă la conclusiuni de
 felulă celoră arătate mai sus, vorbindă despre
 cânteculă lui Isvoranu.

Póte că vătafulă Argeșenu va fi fostă yr'ună
 omă cum se cade, déră se póte iérășă să nu fi

fostu ast-felū. Prin urmare, inclinū a bănuī că acēstă numire nu este inerinte colindulū, ci că e unū nume întēplătorū, care figurēză în cântecū pentru că așia l'a auḍitū și ast-felū l'a învăṭatū celū ce 'lū scie pe-din-afară, ērū nu pentru că versurile aū fostū făcute anume pentru vātafulū Argeșenu.

Totū ce resultă ēnsē dintr'ēnsele este faptulū neīndoiosu că acestū colinlū trebuie sē se fi nāscutū pe marginea apei, la Dunāre, unde nāvodāria e uā bănōsă și căutatā profesiune.

Intr'adevērū, colindulū se cāntă pe la Călārași și 'n mai totū districtulū Ialomiṭei. Elū ne īnfāṭișēză pe nāvodari prindēndū pesce în acele regiuni bāltōse, ērū pe Iuda arētāndū vātafulū Argeșenu loculū unde se găsesce cui-bulū vēnatulū.

Cuvintele tehnice ce coprinde și numele de pesci citate īntr'ēnsulū daū convingerea că versurile trebuie sē fi vēḍutū lumina în regiunile menṭionate, că de multū pōte sē fi esistēndū prin acele locuri.

Ler-oī-Leo, d'aī Ler-om Dōmne.

Este vātafū Argeșenulū,

Și 'mī are trei fete mari,

Cāteși trei cu meseriī.

Și 'mī īmpletescū pe isvōde,

Pe isvōde

La nāvōde,

La năvóde de mătase,
 Cu sfóră cu vița 'n șése¹
 Pleti Vineri și Sâmbătă²
 Cândü fu sfânta Duminică,
 Cam pe tónă că 'mî pleca.
 Dete-uă tónă, dete douë;
 Cândü fu tóna cea d'a treia,
 Năvodulü că 'mî închüiaü,
 Năvodariî că 'lû trägeaü,
 Pusü în matițe 'lû duceaü.
 Cândü vătafulü șiufănia,
 Nici unü pesce nu găsia.
 Dêrû în fundulü matiței
 Iatë găsi puiulü Iudei.
 Și vătafulü Argeșenulü
 Ast-felü iute le grăia:
 — „Săriți, frați,
 „De mi'lü legați.
 Frumușelü că 'lû judecaü,
 Mi'lü judecaü,
 Mi'lü băteaü.
 'Ncepu puiulü a țipa,
 Êrû cândü Iuda 'lû auđia,
 De peste mări că 'mî venia,
 Și la vătafû se rěstia:
 — „Hei, vătafe Argeșene,
 „De ce 'mî bați tu puiulü meü,
 „Că, veđi bine, 'î mititelü,
 „Mititelü și 'nfășiățelü.

1. *Viță*, prescurtatü din *șiuvită*. Ast-felü se dice „viță de përü“ în locü de „șiuvită de përü“. Sfóră 'n șése vițe: șése sfori împletite la unü locü ca să formeze una mai grósă.

2. *Pleti* sêu 'mpletî în locă de împleti.

„De nu 'Ńi sciŃ vĕnatulŃ tĕŃ,
 „Haide sĕ ȃ'lŃ arĕtŃ eŃ.
 La năvodari poruncia,
 Năvodu' 'n vase puneal,
 După Iuda se lua,
 Și Iuda că 'Ń arĕta
 LuŃ vătafulŃ
 ArgeșenulŃ
 AdâncŃ somnŃ, potmolŃ² cu crapŃ
 Și renișulŃ³ cu cosacŃ.
 NăvodulŃ că 'mŃ întindeaŃ,
 L'întindeaŃ
 Și 'lŃ închiăiaŃ;
 Șiufanele c'aruncaŃ
 Și 'ncepeaŃ
 De mi'lŃ trăgeaŃ.
 Și mi'lŃ tragŃ pe jumĕtate
 DĕrŃ d'aci nu 'lŃ mai potŃ trage.
 Nouĕ ȃile pesce 'mŃ scĕte.
 FacŃ grămeȃi ca șirele⁴.
 CăȃŃ pescari prin târgŃ era,
 ElŃ pe toȃŃ că mi'Ń vestia,
 OrașulŃ de 'ndĕstula.
 ĖrŃ vătafulŃ ArgeșenulŃ,
 ElŃ sĕ 'mŃ fie sănĕtosŃ,
 Cu-aŃ luŃ fraȃŃ, cu ce se află
 Și cu noi, cu voie bună,
 La anulŃ și la mulȃŃ anŃ.

1. *Năvodu'* în locŃ de „năvodulŃ“ articulatŃ.

2. *PotmolŃ* e cea-ce la noi se numesce „nămolŃ“.

3. Pĕte *brădișulŃ*, partea bălȃŃi cu plante apatice.

4. Pen'aci, nu mai e nici rimă, nici asonanȃ.

Ună altă colindă, totă din părțile Călărașilor, e și mai explicită în privința locului unde și-a luat nașterea, căci chiar de la începută vorbește despre Marea-Négră.

Acestă 'colindă de preotă, are diferite variante. In cele din Bucuresci, numele - Mări-Negre nu figură.

Printr'ensulă se cântă ocupațiunile și menirea preotului, ast-felă cum le înțelegă biserica creștină :

Intr'ală Mări-Negre prundă,
La dalbele monastiri,
Ler-Dómne-Ler,
Slujescu'mă nouă preoți
Și cu nouă logofeți.
Éră protulă celă bătrână
La celă mică din logofeți
Ast-felă din gură 'i grăia :
— „O tu, mice logofete,
„Ești afară,
„Suie scară,
„Și dă 'n tócă de trei ori
„Și 'n clopotă de nouă ori,
„Totă norodulă ca s'audă
„Să vie la sfînta rugă,
„Sfînta rugă
„'N biserică;
„Să se 'nchine, să se róge,
„Să le ierte din păcate,
„Din păcate
„Jumătate,

„Din greșeli a treia parte¹.
 Eră celă mică din logofeți
 Elă pré bine 'ntelegea:
 Afară că mi-'și eșia
 Și pe scară se suia,
 Déră nici în tócă nu da,
 Nici clopotulă nu trăgea,
 Ci pe Mare se uita
 Și departe că 'mă zăria
 D'ua négră de corăbióră
 Ce iute la mală venia,
 Cu malulă s'alătura,
 Parulă în mală că 'mă bătea
 Și schela că 'mă arunca.
 Déră din ea
 Cine 'mă eșia?
 Cuviosă preotă [cutare²].
 Papucă negrii încălța,
 Toiagă în mână lua,
 Cărăruica apuca,
 Cărăruica raiului,
 Să mérgă la sfînta rugă,
 Sfînta rugă
 'N biserică,
 Să se 'nchine, să se róge
 Și să 'mă cante aghióse,
 Aghiós' „Isus' Christóse!“
 Să 'mă audă norodulă,
 Norodulă
 Toți cu totulă.

1. Cânteculă face deosebire între *pécate*, greșelile cele mari, și între simplele *greșeli*, păcatele mai mici.

2. Numele trebuie se fiă de trei silabe: ca *Vasile*, *Stemate*, etc.

Să vie la sfînta rugă,
 Sfînta rugă
 'N biserică,
 Să se 'nchine, să se rîge,
 Să le ierte din pîcate,
 Din pîcate
 Jumătate,
 Din greşelî a treia parte.
 Şi veniră,
 Se rugară,
 Dumnezeu că le iertară ¹
 Din pîcate
 Jumătate,
 Din greşelî a treia parte.
 Cestû preotû, preotû [cutare],
 Elû se 'mî fie sănêtosû,
 Cu-a lui dalbă preotêsă,
 Cu copii, cu ce ce află,
 Şi cu noi, cu voie bună ²,
 La anulû şi la mulţi ani.

Negreşitû că, pe temeiulû unor versuri din
 poesiele populare, nu putemû imagina sisteme
 şi teorii, nici ajunge la conclusiuni însemnate
 întru câtû s'atinge de viêta, de instiţiunile şi
 de organisarea trecutului. Cu tôte astea, nu e
 mai puţin adevêratû că puţinele noţiuni ce

1. In locû de *le iertă*. Adausulû lui *ră* e cerutû de versû
 ca ast-felû să producă asonanţă cu versulû precedent.

2. Acestû refrenû înseamnă: „se fiă sănêtosû, împreună
 cu noi care avemû voie bună, etc“. Elû se întêlnesce la
 mai tôte colindele din judeţulû Ialomiţa şi din alte districte.
 In cele din Ilfovû, şi mai cu sémă din Bucuresci, nu figuréză.

găsimă răspândite pe ici-colea, în literatura poporului neinstruit, suntă licărirî preţioase pentru luminarea unui întunerică puţină cercetată încă.

Ast-felă, în ceia-ce privesce domnia, scimă toţi că atribuţiunile ei în trecut se deosebiau foarte de cele de astăzi. Sub regime aproape feudale, tot-dé-una despotice, domnitorulă erea nu numai capulă guvernului ş'ală armatei, ci şi stăpânulă ţerii, dispuindă după placă de averea, de sôrta şi de vieţa supuşiloră.

În cântecele populare, versurile privitoare la acestă subiectă nu suntă nici dese, nici lămurite. D'aceia pară-mi-se interesante cele din următorulă „colindă de coconă“, d'ună conţinută şi c'ună tonă ôre-cum resbelnică, în care boieră ţerii reclamă tatălă şi mumei pe uniculă loră copilă, spre a 'lă sui pe tronulă ţerii. Dintr'ensulă se pôte vedé cam ce ideă îşi forma poporulă uă-diniôră despre ocupaţiunea şi despre atribuţiunile unui domnitoră.

Acestă cântecă, totă din Ialomiţa, e ast-felă :

Sub zare
De sôre,
În ostrovă de mare,
Născut-a,
Crescut-a

D'ună verde darvonă,
 D'ună rumenă călină.
 Susu mî-e frunđa dêsă,
 Josu mî-e umbra grósă,
 Érū la rădăcină,
 La verdea tulpină,
 Pe câmpu mohorîtu,
 Oștî aū tăbărîtu:
 Oștî moldovenescî
 Și craiovenescî,
 Multe 'sū muntenescî.
 Cele muntenescî
 Ele că 'mî cătaū
 Și mi'și întrebaū
 Totū din vadū
 In vadū,
 Și din satū
 In satū,
 Și din casă
 'N casă,
 Și din masă
 'N masă,
 Că mi s'a d'aflatū
 Și s'a 'devēratū
 La domnulū stăpānū
 [Cutare] jupānū
 C'are d'unū coconū,
 Coconū pe [cutare].
 Ceru'lū marī boierī¹:
 — „Dă-ni'lū taică, dă-ni'lū,
 „Dă-ni'lū, maică, dă-ni'lū,

1. Inversiunea „ceru-lū” este în locū de „ilū cerū”.

„Căci e bun de domn
 „Și de mari boieri.
 Tat-său că mi'lă da,
 Dăru mă-sa nu vrea,
 Căci e 'nfășiățel¹
 Și e mititelă,
 De curându născută
 Și nepricepută:
 Nu scie domni,
 Nică împărăți.
 Ceru'lă mari boieri:
 — „Dă-ni'lă, taică, dă-ni'lă,
 „Dă-ni'lă, maică, dă-ni'lă,
 „Că'i lesne-a domni
 „Și d'a 'mpărăți:
 „De curte se 'și véďă,
 „La măsă se 'mă ședă,
 „Paharū se rădice,
 „Calū bunū se 'ncalice²,
 „Din cula³ domnescă
 „Lefurī se 'mpărțescă,
 „Lefī la lefegī,
 „Spade la spahi,
 „Arme la armași,
 „Caī la călărași.
 Tênerulă [cutare]
 Fie'mă sănătosă,
 Cu taică,
 Cu maică,

1. Adică „în fașie, înfășiățel“, copilul de lapte.

2. Accentul se pune pe silaba *li*, se 'ncalice, ca se co-răspundă silabei *di* [rădice] din versul precedent.

3. *Cula* e tesarul public seŭ privat.

Cu frați,
 Cu surori,
 Și cu noi cu toți,
 L'anulă, la mulți ani.

Nu mai puțin interesantă îmi pare, din același punct de vedere, și colindul de mai la vale, în care un sol domnesc explică stăpânului său cum și-a 'ndeplinit misiunea ce i-se dedese d'a tăia capul unui crai din vecinătate.

Cântecul menționează despre Negru-vodă, al cărui nume e atât de răspândit în tradițiunile populare. Cu toate acestea, după deprinderile colindătorilor, acest nume se schimbă, înlocuindu-se cu al domnitorului din timpul când se 'ntonăză colindul. Sub fostul regim, se dicea „Cuza-vodă“, eră aș se pte pune pré bine numele lui „Carol-vodă“.

Ca multe altele, el n'are nici un refren, și nici alusiune nu mai face la vr'uă serbătore religioasă. Cât despre ariă, e cântat, în mod oriental, pe glasul al cincilea din psaltichă :

D'în curte
 D'în curte
 La Domnă Negru-Vodă,
 Mi-e un cal legat.
 Déră nu 'm e legat,
 Ci m'e priponit

Cu priponă d'argintă.
 Și pe elă mi'lă ține
 Vro cinc' aprođior:
 Doi de dirlogei,
 Doi de dalbe scări;
 Celă d'ală cincilea
 Frumușelă mi'lă bate,
 Mi'lă bate
 Pe spate
 Și mi'lă netezesce
 Și mi'lă potrivesce
 Cu cioltară de firă,
 Ciucuri d'ibrișină,
 Ciucuri de argintă
 Lungi pêne 'n pământă.
 Domnulă Negru-Vodă
 Afară 'mă eșia,
 Calulă mi'și vedea
 Ș'ast-felă întreba:
 — „Ală cui e astă cală,
 „Têneră¹, bidiviu,
 „Cu cioltară de firă,
 „Ciucuri d'ibrișină,
 „Ciucuri de argintă,
 „Lungi pêne 'n pământă?
 Tênerulă [cutare]
 Din gură 'mă grăia
 Și 'mi' răspundea:
 — „O Dómnă, o Dómnă,
 „Ală meă e astă cală,

1. In locă de *têneră*, se pune adesea cualificativul de *vênătă*, *negru*, etc. după cum e calulă celui colindată.

„Căci sciï aũ nũ sciï¹
„Cândũ m'aï fostũ trãmisũ
„La unũ mare craiũ
„Capulũ sã i-'lũ taiũ?
„Ërũ marele craiũ,
„Viindũ cu alaiũ,
„Dãca m'a vëdũtũ,
„Bine i-a pãrutũ:
„La mësã m'a pusũ,
„Și m'a ospëtãtũ,
„Și m'a dãruitũ
„Cu-astũ calũ bidiviũ.
„Frumósa crãiesã,
„Mãndrã și alësã,
„Dãca m'a vëdũtũ,
„Bine i-a pãrutũ:
„La mësã m'a pusũ
„Și m'a ospëtãtũ,
„Și m'a dãruitũ
„Cu cioltarũ de firũ.
„Dalbï coconașï,
„Dalbï și drãgãlașï,
„Dãca m'aũ vëdũtũ,
„Bine le-a pãrutũ:
„La mësã m'aũ pusũ
„Și m'aũ ospëtãtũ
„Și m'aũ dãruitũ
„Cu ciucurï de firũ,
„Ciucurï d'ibrișinũ,
„Ciucurï de argintũ
„Lungï pënẽ 'n pãmëntũ.

1. Acẽstã rimã și asemenea versurï sã gãsescũ și 'n baladele publicate 'n colecțiunea d-lui Alesandri.

Domnulă Negru-Vodă
 Déca 'mî auđia,
 Ast-felū ȳ grăia:
 — „De ți l'a datū ție,
 „Dăruitū sē 'ți fie,
 „Fie'ți spre vecie.
 Tênerulū [cutare]
 Fie'mî sănêtosū
 Cu frați, cu părinți,
 Cu toți d'a 'mpreună.

În fine, s'ascultămū și unū colindū relativū la vênătoria.

Scena ce ne descrie e cu totulū atrăgêtorē.

În ajunulū anului noū, boierii se strîngū sêra la curtea domnêscă, ca sē felicite pe vodă, după obiceiulū timpului, precum se urmêză și astăđi, sub altă formă și cu deosebirea necesitată de noua nôstră organizare socialē. Numai unulū dintre cei tineri nu figurêză între dênșii. Elū sosescē tocmai peste trei đile, ș'atunci toți îlū întrêbă despre cauza lipsei. Gonitu-l'a cine-va, sêu fost-a la vênătore? Și tênerulū afirmă că 'n adevêrū vênătoreea unei ciute l'a făcutū sē 'și pêrdă timpulū. N'a-pucă ênsē sē termine închipuita'i povestire, cândū uă têneră gelósă — êrū după alte variante unulū din bêtrânii presinți¹ — iē cu-

1. Acea variantă amū publicat-o, împreună cu alte câte-va colinde, în *Columna lui Traianū* de pe anulū 1876.

vântul și destăinuiesce că ciuta în cestiune e uă frumoasă Grécă, departe cale de 9 zile, pe care ênsă el a făcut-o numai în trei. Și dă chiară dovedî convingetóre despre ceia-ce 'naintéază.

Orî-cine póte se pătrundă înțelesulă acestoră alegoriî gingașe.

Colindulă fiindă adresatū unū ténérū ajunsū în etatea însurătorîi, i-se spune, prin alusiunî, că trebuie se lase la uă parte sburdálniciele tîneretîi și se 'și grăbescă căsătoria, începêndū prin logodnă, adică schimbândū cu ténêra alésă mai ântâiū ,basmaua' ș'apoî ,inelulū', pên'va ajunge la ,cunună', frumoasă ,ca sfinta Lună':

In nóptea de Sân-Vasile,
Oî-Ler-oî d'af Ler-oî Dómne,
Toți boierî¹ la curte 'mî vine²:
Numaî [Manciu] nu 'mî venia.

La trei zile, cândū sosia,
Marî boierî îlū întreba:
— „Ce ți-e calulū d'asudatū,
,D'asudatū și ne-adăpatū?
„Aî gonitū, orî te-aū gonitū?
Éră [Manciu] le grăia:
— „N'amū gonitū, nicî m'aū gonitū.
,La vênatū că mî-amū eșitū,
„Ciută-lină mî-amū scornitū,
,Ciută-lină mî-amū gonitū

1. *Toți boierî*, fără articulū, în locū de *toți boierîi*.

2. *Vine*, singularū, în locū de pluralulū *vinū*, ca și mai josū, la versulū alū șeselea totū din acestū colindū.

„Din câmpulî Solotrului
 „Pênă 'n malulû Oltului.
 „Dete ciuta făr' de vadû,
 „Eu mai josû că m'amû lăsatû,
 „Cu murgu 'n ap'-amû intratû.
 „In suliță c'o luaî
 „Și pe malû c'o aruncaî:
 „Zăboviî
 „Pên' ce-o cojiî.
 „Dat-amû cărnî la măcelari,
 „Unghile la păhărarî,
 „Ochiî 'î negriî
 „La șioimieî¹,
 „Osele
 „La ogăreî,
 „Sângele
 „Pe fa dulêî,
 „Córnele la pieptênari,
 „Êrû pelea la tăbăcarî
 „Să 'mî facû japiû bunû pe calû,
 „Să 'mî facû sgarde la ogari.
 Mică pruncă mi'lû pîra:
 — „O voi, mari boieri sunteți
 „Și 'mî totû stați de mi'lû credeți².
 „Are-uă Grécă ibovnică,
 „Și 'î e calea cam departe:
 „Depart de nouă țile,
 „Elû mi-o face în trei țile,
 „In trei țile pe trei cai:

1. Vênătórea se făcea cu șoimii, precum vomû vedé și într'altû colindû de mai la vale.

2. In locû de *sunteți*, *credeți*, din cauza cântecului se intonează *sunteti*, *credeți*.

«C'unulă la dēnsa se duce,
 ,Cu-altulă la dēnsa prujēsce,
 ,Cu-ală treilea mi se 'ntorce.
 ,De nu credeți, mari boierī,
 „Sē 'lă cătați în posunară,
 „In posunară
 „Și 'n peptară,
 „Sē 'i găsiți odórele
 ,Strălucindă ca sôrele,
 „Și i-ēți găsi ș'uă basma,
 ,Ce elă a schimbată cu ea.
 ,De nu credeți, mari boierī,
 „Sē 'lă cătați și 'n degețelă,
 „Că i-ēți găsi d'ună inelă,
 „Ce ea a schimbată cu elă,
 „C'au schimbată inelile
 „Ce lucescă ca stelele.
 „De nu credeți, mari boierī,
 „Sē 'lă cătați și 'n ișlicelă¹,
 „Că i-ēți găsi cununa,
 „Cunună-s'ară cu dēnsa,
 „I-ēți găsi a loră cunună
 „Strălucindă ca sfinta lună.
 Mari boierī m'ilă căutaă,
 Și pe tôte le găsiaă.
 Érá [Manciu], fētū-frumosă,
 Elă sē 'mī fie sănētosă
 Cu-aī lui frați,
 Cu-aī lui părinți,
 Și cu noi, cu voie bună,
 La anulă și la mulți ani.

1. *Ișliculă* se vede că erea și p'atunci acoperământulă capului.

IX.

COLINDE CU ALUSIUNI LA FAPTE ISTORICE.

Cându versurile unui cântec popular ci-téză numiri geografice, localități esistinte, cum fu bună-óră riul Oltul, atunci de sicur că nu ne mai aflăm în fața nesicuranței ș'a pre-supunerii celei înclinate spre greșelă.

În casulă acesta, nu mai suntem mistifi-cați de continuele substituirii făcute de cântă-tori, după împrejurări și timpuri, ci avem a-face cu locuri și cu fapte reale, cu întemplări istorice, care, de și anevoie de precisat în privința epoei ș'a însemnării lor trecute, to-tuși au rămas înțipărite 'n memoria posteri-tății printr'a poporului neafectată poesiă.

Acele dese alusiuni, și chiar mențiunea despre crâncene și neconținute bătălii cu Tătari, cu Lehi și cu Turci, pe care le întâlnim în legende și 'n baladele publicate pînă astăzi, suntu nu omerici descrieri, născocite dintr'ua bogată închipuire, ci urmele îndepărtate, ecoulă aprôpe slăbită ală unor drame dureróse, la care cu multă pierdere de sânge au participat strămoșii națiunii române, ai celor ce le păs-tréză încă memoria.

Ast-felú își scrie poporul istoria națională: pe paginile neperitóre ale ținerii-de-minte, în

șiruri scurte și cadențate, pe care tradițiunea orală are să le trecă din nēmă în nēmă și din secolă în secolă.

Colindulă de mai josă este dēră cu totul însemnată din acestă punctă de privire, căci resbelnica'î narațiune nu e pusă 'n locuri necunoscute, ci anume „în vadulă Brăilei“, ală acestui portă străvechiū de pe Dunăre, acolo unde riulă celă mare s'apropiăde mare : la Brăila, centrulă ciocniriloră dintre elementele contrare ale Turciei ș'ale ținuturiloră Tătariloră din Rusia meridională.

Dēră cine se bate la Brăila? Și ce evenimentă impresionat-a cu atăta putere spiritulă poporului?

Colindulă preciséză chiară numele luptătoriloră. D'ua parte suntă Frânciī, érū d'altă parte suntă Turciī, care se isbescă pe apă ș'apoī trecū în Moldova, ca să robescă pe nefericițiī locuitoriī : scene cumplite, la care în atâtea rënduri fost-au sēū marturiī înfiorațiī, sēū părtași de suferințe moșiī strămoșiloră nostriī.

Uă asemenea întêmplare merita cu atătū mai multă să fiă consemnată prin cantecele populare, cu câtū ea se repeta în modū intermitentū la fiă-ce decadă, déca nu în toți aniī.

Cu tôte astea, fiindū vorba despre uă felicitare în vesele serbători de iernă, colindulă nu se

putea mărgini numai la povestiri jalnice și în-
tristătoare. Tênerului oștênă, căruia se adresază
și pe care 'lă dă ca biruitoră, cu dreptulă d'a
lua în captivitate totă ce 'i va eși 'nainte, tē-
nêrului vitěză îi trebuiaă și urări de fericire.
D'aceia, c'ua maiestriă nu puțină cunoscută și
meritoriă pentru ast-felă de nesilite produceri,
cântulă ajunge îndată la tonulă îmbucurării și,
după ce ne-a ținută atențiunea ferecată de
temeri, sfîrșește printr'ua dulce căsătoria.

Energia narațiunii, descrierea costumelor,
duioșele simțiminte ce exprimă, suntu destule
însușiri care nu trebuie să ne scape din vedere :

Colea 'n vadulă Brăilei¹,
Florile dalbe-le de mără!
Șede [Négoie] călare
P'ună cală galbenă grângorelă²:
Șeua 'i nôtă 'n avelă.
Cu frêulă cu străgăliă,
Cu biciulă cu măciuliă,
Șede 'n apă
Pênă 'n apă
Și 'n noroiă pênă 'n genuchie³,
Și se bate ca Turciă,
Cu Turciă

1. Alte variante dau „colea 'n vadulă Brăilei”.
2. Adică galbenă de colórea grangorului.
3. Situațiunea nu pré e poetică, déră, pentru resbelă, e
fôrte fidelă. Alte variante dică „și 'n sânge pênă la glesnă”,
„și 'n sânge pênă 'n chișită”.

Și cu Frâncii,
 Turci s'î vadurile¹
 Și Frâncii corăbile².
 Se luptară,
 Le luară
 Și 'mî trecură 'n altă țeră,
 'N altă țeră, 'n Moldova.
 Și de Domnă se ruga
 Și 'î dé țeră s'î robescă.
 Se rugase
 Și i-o dase,
 Și robi elă în trei zile,
 În trei zile în trei plénurî³.
 Plénă ântăiu ce mî'sî robia?
 Totă juneî
 D'ei tinereî,
 Tinereî făr' de mustață,
 Falnici și rumenî la față.
 Plénă ală doilea ce-sî robia?
 Neveste de câte-ună pruncă.
 Plénă ală treilea ce-sî robia?
 Fete marî cu banî pe capă.
 Mergă juneî suierândă,
 Nevestele prunci săltândă,
 Fete-marî totă horî jucândă.
 Cam pe urma tuturoră,
 Vine [Jița⁴] smediôră.

1. Unele variante pună „schelile“ în locă de „vadurile“.

2. *Corăbile* în locă de *corăbiile* [xapáβia], s'eu caicele.

3. *Plénă*, cuvântă slavică, înseamnă prédă de luptă, spoile, rechisițiuni silite, jafă [frantusesce *butin*]. Cu acestă înțelesă e întrebuintatū și 'n cărțile vechi, mai cu sémă în manuscriptele și 'n tipăriturile eclesiastice.

4. Cu acestă nume de *Jița* e povestitū colindulă. *Jița* pare uă prescurtare din *Joița*, ca diminutivă, ca ună termenă de mângâiere, precum din *Anastasia* se dice *Sîia*, etc.

Pêsă'î capulŭ de parale,
 Urechiuși
 De cerceluși
 Și gâtulŭ de mărgeluși,
 Degețele
 De inele.
 Erŭ [Négoie], fêtŭ-frumosŭ,
 Elŭ din gură că'î grăia :
 — „Tacŭ [Jiŭo], nu mai plângeă¹ :
 „Nu te ducŭ róbă să 'mŭ fiŭ,
 „Ci te ducŭ Dómnă să 'mŭ fiŭ,
 „Dómnă mie, curților,
 „Și noră părinților,
 „Cumnățică fraților,
 „Stăpână argaților.
 Tóte că i-le spunea,
 Dérŭ dēnsa ne le credea :
 Față albă 'și sgăriia,
 Pěrulŭ galbenŭ își smulgea.
 Elŭ, așia
 Déca vedea,
 In brațe că mŭ-o lua
 Și 'n faitonŭ că mŭ-o puneă²,
 La părinți că mŭ-o ducea,
 Și cu ea
 Se cununa:
 Tocm'atuncia că 'lă credea.

1. *Plângea* în locŭ de *plânge*, din cauza asonanței cu versulŭ precedente. Schimbarea conjugării verbelorŭ e unŭ ce caracteristicŭ alŭ limbei din producerile populare.

2. *Faitonulŭ* seŭ *factonulŭ* este uă mică trăsură, întrebuintată încă, mai cu sémă în orașele din provincie și chiarŭ în capitală. Nu se scie déca numele 'i vine de la mitologiculŭ Faetonŭ, fiulŭ lui Apoline.

Sănătate, 'n céste case,
 La boierî ca dumné-vóstră,
 Și noî toî cu voie bună
 La anul și la mulți anî.

X.

FRANCHI IN ROMANIA. — COMERCIULU GENOVESILORU CU
 TERILE MARII NEGRE.

Cine se fiă ore acești Frânci, despre care pomenesce colindul? Fi-va poporul de origine germanică, care, ocupându vechia Galiă, îi dete numele de Francia, său fi-vorū alte naționalități, cărora, în véculū de miđlocū, orientaliî le dau acéstă generică numire?

După tóte documintele istorice, prin Frânci său Frânci s'a înțelesū, în oriinte, popórele occidentale de religiune crestină, care s'aū numitū ast-felū spre a se deosebi de cele răsăritene și 'n specialū de credincioșîl Coranulū.

Francesco Balducci Pergolotti reproduce, în scrierea sea intitulată *Pratica della mercatura*¹, uă instrucțiune despre „lucrurile trebuinciose comercianților care vorū să călătoróscă la Gattajo”² și, cu acea ocasiune, arétă că Turcoma-

1. Capitolulū II, tom. III din scrierea *Della decima e delle altre gravzze imposte dal commune di Firenze*. [Lisbona e Luca. 1766].

2. „Cose bisognevoli a' mercanti che voglino fare il viaggio di Gattajo” ibid. op. cit. ap. Primaudaie.

niî numescû Francî pe toţi creştiniî care locuiescû din părţile imperiului romanû [Romania, fosta Turciă europénă] înainte către apusû : „*Franchi appellan eglino tutti i cristiani delle parte di Romania innanzi in verso il Ponente*”.

Se scie că, în anulû 1182, neînţelegerile religioase causeră omorîrea prin surprindere a tuturor Latinilorû din Constantinopole, ale cărorû locuinţe fură arse şi dărîmate. Chiarû cadavrele ereaû desgropate, ca să li-se arunce ôsele pe strade, după îndemnulû călugêrilorû greci. Patru miî de persecutaţi, câţi mai scăpaseră cu vieţa, fură vînduţi Turcilorû, după mărturia lui Niceta¹. Acei creştiniî schismatici, adică de altû ritû de câtû celû greco-orientalû, care recunoscEAU autoritatea Papei în materie religioasă, ereaû cunoscuţi sub numele de Francî sêu Frânci.

În anulû 1202, Veneţianii îşi închiriaseră corăbiele unei armate de Francî şi de Lombardî, care plecaû spre Palestina, cândû d’uădată tînêrulû principe grecû Alexe se arêta la Veneţia, cerêndû ajutorulû cruciaţilorû ca să restabilêscă pe tronû pe tatălû sêu Isacû Angelû, răsturnatû de Alexe III. Ast-felû flota franco-veneţiană, în locû d’a pluti către pămêntulû celû sfintû, se opri în Bosforû, împresurâ capitala imperiului de rêsăritû şi re-

1. Niketas, *In Alex. Man. filium*, cap. XI.

dete coróna lui Isacü Angelü. Uă a doua expedițiune cruciată asediă trei luni Constantinopole și ast-felü orașiulü cădu 'n mâna Francilorü, dintre care cei mai pricepuți fură Venețianii, căci își întinseră comerciulü peste Marea-Négră, peste Marea-Caspică și peste mai totü răsăritulü.

Nu puținü însemnată fu alianța încheiată la Nicea, în 13 Marte 1261, între Genovesi și împăratulü grecü Mihailü Paleologulü, cu scopü d'a goni din Constantinopole pe Franci și pe Venețianii. Resultatulü evenimentelorü d'aci isvorite fu întinderea dominațiunii genovese peste apele și ținuturile ce posedaseră Venețianii, fundarea Cafei și monopolizarea întregulü comerciü ce se făcea cu Tatarii, cu țările române, cu marea de Azof¹, cu porturile și orașele de pe țărmii orientali și occidentali ai Mării-Negre pênă la Constantinopole², între care merită să citămü pe cele ce ne interesează astăzi, ș'anume Chilia, Sulina, Sân-Giorge, Constanța, Mangalia, Varna etc.

1. „Azoff, orașiü alü Francilorü“, dice unü călătorü rusü, care îlü visitase în 1389. A se vedé Karamsin, *Istoria imperiulü Rusiei*, trad. de Saint-Thomas și Jauffret, [Paris. 1819-26. 11 vol. în 8], tom. V, cap. I.

2. Formaleoni *Navigazione del mar Nero*, cap. XXII, cit. ap. F. Elie de la Primaudaie, *Études sur le commerce au moyen âge* [Paris. 1848].

Genovesii, cunoscuți în acea epocă sub numele de Franci și locuind nu numai ținările șese de la nordul Caucasului, dărâ și valea Kis-lavodsk pînă la Kuban¹, întrețineau ună foarte activă comerț pe marea Négră. Cu timpul, ei fură siliți a 'și apăra diferitele posesiuni cu mari sacrificii și prin lupte continue, de felulă acelora la care se referă colindulă nostru.

Totă numele de Franci se da și acestoră Genovesi, din care uă coloniă se statorise de timpuriu la Sucéva, vechia capitală a Moldovei, unde construiseră uă cetățuia și uă biserică².

Ei mai aveau în stăpânire Chilia, numită Licostoma și Lacostoma, pe ținutulă stângă ală ramurei de căpeteniă ce Dunărea formeză la vîrsarea ei în mare³, unde s'afă marele tîrgă ală popóreloră Buceagului și unde stabiliseră uă bancă. Aci importaū săpună, unt-de-lemnă, bum-bacă lucrată, fructe uscate, postavuri italiene și pânză de Trebisunda, éru în schimbă exportaū piei, lână, miere, céră și grâne, mai cu deosebire ênsă pesce sărată și icre, vîndîndă

1. A se vedé Dubois de Montpéroux, *Voyage autour du Caucase* [Paris. 1839-43] 6 vol. în 8°.

2. Boskovich, *Voyage de Constantinople en Pologne* [Lau-sanne. 1772, în 8°] pag. 254 cit. ap. Primaudaie.

3. *Famiglie nobili di Genova*, manuscript. t. IV, p. 133 ap. Primaudaie op. cit. p. 129.

pescele la Stambulū și icrele 'n țările noastre și prin orașele dunărene.

Sulina, ȃisă Selina și Salina, ȃerea loculū unde se duceau neguțătorii care făceau comer-ciū în Moldova, ca să schimbe mărfuri din ținu-turile străine cu producerile acestei provincii. Portulū ȃerea sicurū și lesniciosū, putȃndu-se ierna într'ȃnsulū. Comer-ciulū Moldovei ȃerea aprȃpe același ca alū Munteniei. Lȃna din a-cȃstȃ țȃrȃ din urmȃ, fȃrte linsȃ și d'ȃȃ mare subțirime, ȃerea și mai cȃutată; dȃrȃ, cu pre-ferințȃ de cȃtȃ ale Munteniei, se cȃutȃȃ cȃ-nepa și peile Moldovei, ȃerȃ cȃra dintr'ȃnsȃ ȃerea d'ȃȃ și mai frumȃsȃ cualitate. De la Sulina se esportaȃ multe cȃrnuri sȃrate și afumate, care s'ȃflȃȃ rȃspȃndite pe tȃtȃ ȃntinderea de lȃngȃ Marea-Nȃgrȃ, ș'ȃcestȃ articolū producea mari venituri. Moldova mai procura și vinȃ, pei de vulpi, ȃerȃ din pȃdurile 'ȃ interioȃre s'ȃduceȃȃ la Sulina frumȃse lemne de construcȃiune și stȃlpi de totȃ felulȃ, care se dobȃndiaȃ fȃrte ȃftinȃ. Genovesii ȃntȃrețineaȃ cu locuitorii Moldovei re-laȃiuni active¹.

Sȃn-George se numia ȃuna din numȃroșele ȃnsule formate de gurele Dunȃrii², și ȃceiași

1. F. Elie de la Primaudaie. *Histoire du commerce de la Mer Noire et des colonies gȃnoises de la Krimȃe* [Paris. 1848], pag. 217-218.

2. Idem, op. citat. pag. 216: „San-Zorzi, une des nombreuses ȃles formȃes par les bouches du Danube.”

numire s'a dată de Genovesi atâtă gurii fluviului, câtă și portului Giurgiū¹, împreună cu canalul Săn-George, pe care Dunărea 'lă formeză pe țărmul stângă, în apropierea orașului.

Tôte aceste stabilimente se numiseră ast-felă în memoria celebrei instituțiunii de bancă San-George, cu ai cărei bană fuseseră înființate : instituțiune care se îmbogățise fôrte prin țaria ce sciu să păstreze 'n miđloculă revoluțiuniloră, prin înțelepciunea de care dete probă în miđloculă turbării facțiuniloră care sfășiaă republika genovesă².

Costanza (Keustendjch), de și portă neîndestulătoră, care nu da' nică ună asilă navigatoriloră, totuși erea destulă de frecuentată, căci vasele veniaă să 'ncarce bogate grâne, spre a le transporta la Constantinopole.

Mangalia, ăisă și Panigalia seă Pangali, erea vizitată de comercianții genovesi din Galata și din Crimeia, portulă fiindă spațiosă și apărată, prin înaltu'ă țărmă, de vânturile din apusă și

1. „Lo quarto porto si è *San-Giorgio* [Sancti Georgy, San Zorzo]; perche è reo porto, non si carica niente“. Cit. ibid. in *Ragguaglio di pesi e misure della Tana*: Diritti di mercatanzia che si pagano alla Tana in Caffa, a Torissi et in Trebisonda. Op. cit., pag. 326.

2. Sismondi, *Histoire des républiques du moyen âge* [Paris 1840, 10 vol. in 8°] tom. VI, lib. X, ibid. p. 191.

médă-nópte. Brânzeturile acestuî portu ereaû re-numite, éru transacţiunile de căpeteniă se fă-ceaû cu vinulû.

Câtû despre Varna, aci s'afîa depositulû bogatuluî comerçiû cu ţerile nóstre, căci la Varna se transportaû mărfurile Moldo-Românieî, destinate pentru capitala imperiuluî. Veneţianii şi Genovesiî, cunoscuţi sub generica numire de Franci, vindeaû în Dobrogiâ—cu alû căruî Banû închiâiaseră, în anulû 1387, un tractatû de comerçiû ¹ — uă parte din produsele importate, pânze, postavuri, ţeseturî de mătase şi obiecte de băcăniă etc. Cea mai mare parte ênsê sosiaû în Bucuresci, cu deosebire stofele de Veneţiâ, basmalele de Anatolia, blănilé numite nafele şi bogaze, care ereaû temeîlû comerciuluî de importaţiune în România. În schimbû, primiaû de la neguţatoriî noştriî peî de boû şi de bivolû, cânepă pentru totû felulû de funiî, seû, lână, cereale şi céră de fórte bună cualitate, „l'article le plus considérable du commerce de la Valachie“ ².

În fine, spre a ne forma uă ideîă şi mai completă despre relaţiunile ce neîntreuptû aû avutû ţerile române cu republicele italiâne în

1. De Sacy. *Nouv. Mém. de l'Académie des inscriptions*, tom. VII, pag. 292 ap. Primaudaie, pag. 129.

2. De la Primaudaie, *Etudes sur le commerce au moyen âge*, pag. 213-214.

secolulă XIV și pênă într'ală XVII, e destulă să recitim prețioșele documinte aflate 'n arhivele și bibliotecile din Italia, publicate de d-lă C. Esarcu. Ele dovedescă câtă de multă căutaă Venețiană, numiți Franci în totă răsăritulă Europei, vitele, grânele și peile năstre, cum relațiunile întreținute între ambele părți ereaă nu numai comerciale și financiare, dără și artistice și diplomatice¹.

Cândă dără strămoșii noștri s'afală în astfel de strînse și dese raporturi cu așia numiți Franci; cândă se scie că Româno-Bulgari, sub Iónițiu, avură lupte însemnate cu Franci care își întemiaseră stăpânirea peste Constantinopole; cândă ciocniri continue și lupte crude sângerară țările imediată învecinate cu România și chiară parte din ținuturile năstre; cândă Brâncovenu își depunea bani la banca Veneției, éru Papii din Roma încuragiaă și lăudaă victoriile armeloră române, de la Ștefană celă mare pênă la vitezulă Mihaiă, atâtă pentru că apăraă creștinătatea de iataganulă islamismului, câtă și pentru că ocrotiaă comerțul Italiei în oriinte; nu mai încape nici uă îndoielă că d'acele fapte îndepărtate menționăză

1. A se vedé „*Documente istorice, descoperite în arhivele Italiei*“ de C. Esarcu. [Bucuresci. 1878].

colindele populare, cându vorbescă despre bă-tălii date între Turci d'ua parte și între Frnci de alta.

Și ca nu-cum-va să se credă că alusiunea este izolată și întâmplătoare, etă încă unū cântecă d'același genū, în care se repetă men-țiunea acelorași fapte.

Oșténulū încercă credința calului său, spun-du'î că are să 'lū vîndă, pentru ca să aibă cu ce 'și cumpăra la nuntă de mîncare și de bîntură, dérū mai cu sémă tencuri d'acelū postavū, care, precum vîdurmū, erea așa de căutatū în acele timpuri. Și credinciosu'î to-varășiū de vitejiă, care nu'î făcuse nici unū rău, îi recapitulăză întâmplările la care amên-douî luaseră parte, luptele prin care trecu-seră, și 'lū rógă ca, déca 'lū va vinde, să păs-treze celū puținū uă dulce amintire despre acele fapte :

La stîlpulū din grajdū,
 Stă murgulū legatū,
 Legatū și 'nfrînatū.
 [Ghiorghe], fêtū-frumosū,
 Din gură 'î grăia:
 — „Pasci, murgule, pasci¹,
 „Pasci să mi-te 'ngrași,
 „C'amū să mi-te vîndū
 „Pe care de grâu

1. *Pasci*, imperativulū verbului *pascere*, în locū de *pasce*.

„Și pe buți cu vină,
 „Tencuri de postavă¹
 „Curtea se 'mî îmbracă
 „Și nunta se 'mî facă“.
 Eră murgulă, cală bună,
 Ast-felă că 'î grăia:
 — „Stăpâne, stăpâne²,
 „Chiară deca m'ei vinde,
 „Îți mai adu-aminte
 „De cândă ne băteamă
 „Intr'ală Mării prundă
 „Cu Turcii,
 „Cu Frâncii.
 „Frâncii ne 'ufrângeaă,
 „Turcii ne băteaă,
 „'N Mare ne băgaă,
 „Mulți că se 'necaă.
 „Eu amă înotată
 „Marea 'n lungă și 'n lată.
 „D'asta 'să vinovată:
 „Că m'amă 'pedicată
 „D'uaă pênă
 „De mrênă
 „Și că ți-amă udată
 „Pôlă de caftană,
 „Colțu de posunară.

1. Din cauza versificării, s'aū omisă cuvintele *și pe* [tencuri de postavă]. Amă spusă că postavurile italiene ereaă articolulă de predilecțiune ală comerțiului genovesă și venețiană.

2. In alte colinde, aci urmăză cele două repetate versuri „*Dragă stăpână ală meu*“, „*Datū de Dumneșeu*“, cum e mai la vale.

Déc'amă căuta să găsimă la ce anume întem-
plări se face alusiune, care aū fostă bătăliile cu
Turcii și cu Frâncii despre care vorbesce cclin-
dulă, de sicură că n'amă puté spune nimicū cu
sicuranță și precisiune. Aceste cânturi populare
nu se mărginescū la cutare și cutare eveni-
mentū, ci, în trăsuri generale, zugrăvescū uă
întregă epocă, cu caracterele'ī de căpeteniă.

Acea epocă pôte fi jumătatea secolului ală XV.

După ce Turcii coprinseră Bizanțiulă, la 29
Maiă 1453, în urma unui asediū de 50 de zile,
navigațiunea Mării-Negre rămase într'a loră po-
sesiune, erū stabilimentele frânce se vedură ame-
nințate, începēdū cu colonia de la Galata pēn-
la celū mai micū fundaculū de pe țermii Du-
nării. Cândū acéstă scire ajunse la Genova,
republica se înfioră de témă și le oferi pe tôte
bancei Sântului George, cu speranța că ea va puté
să le scape. Peste puțină ênsă, Genovesii ereaū
bātuți la Amasra: Mohamet supunea una după
alta Sinôpe și Trebisunda, erū pe cândū nefericita
republică slăbia prin desbinările civile ale celorū
două familii rivale Adorni și Fregosi, coloniile
din Marea-Négră, ne mai putēdū fi apărate ¹.

1. „Truda și chiertuiéla pentru ducerea de soldați la Ma-
rea-Négră, scriie senatulū Genovei către papa Paulū II,
suntū peste măsură de mari: ele îngrozescū pe orī-cine,
ș'abia cu cea mai mare greutate o putemū face“. Girolamo
Serra, *Storia di Genova*, [Torino. 1534] tom. III. *Mem. sulle
colonie del mar Nero*, ap. *Nuovo Giornale de' Letterati* [Pisa-
1832], tom. I, pag. 185 cit. ap. Primaudaie, pag. 197.

cădeau în mânele nouilor năvalitori, începându mai întâiu cu Kafa.

Toți Frâncii stabiliți în această comercială cetate, Genovesi, Pisanî, Florentini și Catalanî, fură goniți dintr'ênsa, uă miiă cincî sute tineri fură înregimentați în ortalele ienicerilor și cei mai bogați locuitori, în număr de trei sute, fură dați chinurilor¹. Uă sută șese-șeci Românî, pe care afacerile lor comerciale îi făcuseră să mērgă la Kafa, avură aceiași sōrtē².

În anul precedent, uă armată turcēscă pētrunsesese 'n Moldova, dērū fusese stinsă de Ștefanū celū mare, care, țice-se, ordonase să se puie în țepă toți prinși pāgānilorū³.

Ast-felū fură coprinse, în mai puțin de uă lună, toate posesiunile genovese din Taurida, pēnē la Sudagh, cea din urmă, care capitulă prin fōme. Marele vizirū alū lui Mohamet, care repurtase aceste victorî, luă 'n captivitate sute de miî

1. Giustiniano, *Annali di Genova* [Genova. 1537, in folio], lib. V.—Fr. Sansovino, *Dell' Istoria universale dell' origine e imperio de' Turchi* [libri III. Venezia. 1564, in 4o] lib. II. 1o, 161.—*Epist.* Laudiv. Equit. Rhod. apud Raynald, *Annales ecclesiastici post Baronium ab anno 1198 ad 1565* [Romæ. 1646—77. 10 vol. in folio] ann. 1475, no. 23 și 24. citat. apud Primaudaie, pag. 204.

2. Mai cu sēmă ca rēsbunare pentru omorîrea Turcilorū prinși și uciși în bătălia de la Cracovia. A se vedē Dlugoss, *Hist. Polon.* lib. XIII.

3. Idem, loco cit. et Primaudaie, ibid. pag. 204.

crestini, dintre care numai 150 scăpară cu fuga și putură ajunge la Chilia, éru d'aci plecară la Genova, ducându trista scire că nu mai e-sistau coloni frânce pe țărmurile Mării-Negre ¹.

Étă dérú fapte, étă eveniminte care aũ trebuit sã sape atâtũ de adâncĩ impresiunii în mintea acelorũ generațiunii nenorocite, în câtũ sã fiã consemnate prin vaiete populare și ast-felũ sã ajungă pênã la noi, slăbite de vechime și de neconținutele schimbări prin care ne-a trecutũ țera.

Prin urmare, déca nu putemũ determina bă-tăliele dintre Frâncĩ și Turcĩ, cândũ se luptaũ unũ cu alții spre suferința locuitorilorũ românĩ și despre care colindulũ ȝice

Frâncĩ ne 'nfrângeaũ,
Turcĩ ne băteaũ;

déca nu putemũ numi cu lămurire în ce anume localitate petrecutu-s'aũ acele crâncene cioc-niri, în care se siliaũ

Sã ié Turcĩ vadurile
Și Frâncĩ corăbile,

celũ puținũ se póte deduce cu multă probabilitate, din cele pên'aci espuse, că nefericita epocă, despre care menționéază cânteculũ popu-

1. Uberty Foglietæ *Historia Genuensium* [Genuæ. 1585, in folio], lib. XI, pag. 244 cit. ibid. pag. 207.

lară, trebuie să fiă secolulă ală XV, ș'anume începutulă jumătățilă lui celei d'a-doua.

XI.

DESCRIERI ARTISTICE. — INFRUNTAREA TIRANIEL.

Maî 'nainte d'a pune capătă acestoră notițe, a căroră țință e d'a convinge pe orî-cine despre însemnătatea colindeloră române, așî crede că nu mî-amă ajunsă scopulă, dec'așî trece cu vederea peste două din aceste prețioșe legende naționale.

Următorulă colindă ,de copilă mică, care se cântă p'ală șeptelea glasă din psaltichiă, modă orientală, uréză tînerulă, căruia se adresează. rădicarea la celă maî naltă gradă în ôste.

Muma norocosulă copilă descrie măiestritulă vestmîntă din a căruî împodobire nu lipsesce nici marea cea turburată,

nici luna, nici sórele,
nici cerulă cu stelele,
nici câmpulă cu florile.

Negreșită că într'ensulă nu găsimă artisticele descrieri ce péna lui Esiodă a sciută să facă despre scutulă lui Ercule, a lui Omeră despre scutulă lui Achile, a lui Vergiliu despre scutulă lui Enea. Cu tóte astea, pentru spiritulă populară, a căruî singură inspirațiune n'a putută fi de câtă număi natura, e de ajunsă, credă,

oglindirea  nesei naturii, cu c ndore, cu simplitate, cu totu ce ea posede mai imputatoru si mai falnicu.

Zugravulu vestmentulu românescu, în lipsă de cet i cu 'nalte turnuri, de veselii fără dor  pripite, de p nde viclene 'n r sb ie, n'are altceva mai preiosu, mai pl cutu si chiaru mai potrivit cu nevinov tia prunculu, de catu luminele cerulu valurile mării, unu c mpu de flori cu mi de mirosuri. Dintr' nesele si-a formatu ic na, dintr' nesele si-a ad patu sufletulu, si ic na de pe vestmentu desfăta pe iubitoru mamă, cum va desfăta si de sicuru ochii ostiloru care vinu s  r dice la rangă mare copila ulu ce ea investment .

Ler-o -Leo, D mne-le!

O tile purcesu-m - ,

D rn pe unde datu-m - ?

Pe la muma lui [cutare];

 r  muma lui [cutare]

Ea de veste prinsu-s -a,

'Nainte  situ-le-a

C'unu clondiră

Plină de rachi ,

Cu clondirulu d'a st nga,

Cu paharul  d'a drépta,

Din paharu numindu-le,

Din gură grăindu-le:

— „Lină, mai lină o tirile

„P n'oi  găti pe [cutare],

„Că'i gata, ca și gătită;
„Căci i-amă croită
„D'ună vestmântă,
„Vestmântă lungă
„Pene 'n pământă.
„Croitoră croitu-l'a,
„Zugravă zugrăvitu-l'a.
„Scrisă mi-e'n spate,
„Scrisă mi-e'n peptă,
„Scrisă e'n șele,
„Scrisă e'n póle:
„D'amëndouă părțile
„Scrisă câmpulă cu florile,
„Eră în cei doi umeri,
„Scriși cei doi lucefere.
„Jură-prejurulă póleloră,
„Scrisă'i marea turbure
„Cam cu nouă vădurele,
„Eră în nouă vădurele,
„Suntă cam nouă corăbiele.
„Și stegară cu stegărele,
„Căpitană cu bălăcele,
„Și 'mi ascéptă pe [cutare]
„Să 'lă rădice la rangă mare,
„La rangă mare-ală oștiloră,
„Mai mare-ală călariloră:
„Elă s'mparță lefile,
„Să dé lefi la lefegă,
„Gălbiori
„La tineriori,
„Postavă roșiă la fustași,
„Gălbinași
„La boiernași,

Eră [cutare] tînerulă
 Elă sê 'mî fie sănătosă,
 Și cu mumă,
 Și cu tată,
 Si cu noi toți d'a 'mpreună.

Ală douilea colindă e uă curată legendă, căreia i-s'a aninată refrenulă obicinuită, cîntîndu-se, în modă orientală, pe glasulă ală II din psaltichiă, în onórea unui vitéză capă de familiă.

Interesantă îmi pare din mai multe puncturi de vedere: mai 'ântăiă, fiindă că s'a păstrată c'ua versificare bună și curgătoare; apoi, fiindă că descrierea coprinde uă mișcare dramatică de celă mai alesă genă; după aceea, pentru că ne arătă adevăratulă înțelesă ală cător-va cuvinte, și 'nsemnarea funcțiunii așia numiților *comiși*, *armași* și *ciocoî*; în fine, pentru că avemă, în eroulă cântecului, ună modelă de vitejiă, tipulă caracterului independinte, care, nesciindă pe nimeni de frică, nu s'a deprinsă nici cu plecarea frunții, nici cu lingușirea pentru banî sêi onoruri.

Asemenea figurî nu sîntă rare în poezia noastră populară, ceia-ce dovedesce că mai tóte producerile din acéstă categoriă daă a li-se bănuî începutulă într'ua epocă de consciință și de vigóre, cândă Românulă nu cunoscuse ce va sê

dică împilarea, servilismul și nedreptatea regimului fanariotic.

Ele mai pot servi ca exemplu și tinerimii născute în epoce de libertate și neatârnamare, ca ast-fel, prin oțelirea sufletelor, se se nimicească cu timpul urmele lăsate 'n inime și 'n sânge de secolulă avilirii.

Câtă despre numele lui Mircea-Vodă, voi repeta aceleași lucruri spuse mai sus despre ală lui Negru-Vodă¹. De și numele lui Mircea se găsesce și într'ua altă legendă, care se cântă la mese în nunțile populare și care începe cu versurile :

Se însoră Iancu-Vodă,
Și 'lă cunună Mircea-Vodă:
Plcă nunta la Sân-Petru
Și 'mă ajunge la Sân-Medru²,

totuși, părerea mea este că asemenea numiri n'au nimic stabil, că s'alegă și se 'ntrebuințază cele mai cunoscute dintr'ênsele, că pot fi schimbate după locuri și după timpuri.

În fine, versurile mai au la sfârșit multă cunoscută și pré crestinésca alusiune de

Rară
La zile mar,ă,
Dia de Crăciună
Ș'a de Bobotéză etc.

1. A se vedé §. II, pag. 17, și §. VIII, pag. 68.

2. Sân-Medru este Sf. Ilie. [20 Iuliu].

Printr'ênsele, și prin refrenulă de *Ler-oï-Leo*, cântulă ie forma de colindă, căci altmintrelea nu vedă întru ce s'arū deosebi de orī-ce altă bucată din cele mai frumoșe poesiī populare.

Ler-oï-Leo,
 Prin cei nouē munți,
 Prin cei nouē brađi,
 Se plimb' nouē frați ¹,
 Și [cutare] dece
 Care mi'ī întrece
 Și mi'ī stăpânesce,
 Și mi'ī vătășeșce.
 Domnulă Mircea-Vodă
 Poruncă 'ī dedea
 Ș' ast-felū îi dīcea:
 — „Vătășe [cutare],
 „Fă atâta bine
 „De vin' pēn' la mine,
 „Să te ospētezū
 „Și să 'ți cuvintezū
 „Doue-trei cuvinte,
 „Ca mai înainte.
 Vătafulū [cutare]
 Mi se întorcea
 Spre cei nouē frați
 Din cei nouē brađi
 Ș'ast felū le grăia:
 — „Voi, cești nouē frați,

1. Frați de cruce, negreșitū.—Rima *brađi* cu *frați* se întâlnește adesea 'n poesia populară. A se vedē colecțiunea d-lui Alesandri. Despre frăția Românului cu bradulū, a se vedē Hășdeu, în *Bulet. instr. publice*. — *Plimb'* e în locū de *plimbă*.

„Voi să m'ascultați:
 „Acolo de 'ți merge,
 „Caii să nu'i dați
 „Cai la comișei¹,
 „Arme l'armășei²,
 „Papuci la ciocoi³.

Dérû cei nouă frați
 Din cei nouă brați

Ei nu'lă asculta
 Cum îi învăța:
 Acolo mergeau⁴,
 Caii că și'i dau,
 Cai la comișei,
 Arme l'armășei,
 Papuci la ciocoi.

Vătafulă [cutare]
 La măsă că șede
 Precum i-se cade:
 Cu calulă de frâu,
 Cu arme la brâu.

In picióre sta:
 Bea și ospăta.

Cândă... Domnă Mircea-Vodă

Din gură 'mî striga
 Ș'ast-felă că 'mî grăia:
 — „Voi, nouă portari,
 „Nchideți nouă porți;

1. *Comișii* său *comișei* ereau dérû, după colindă, slujitorii domnesci care țineau atât caii Domnului, câtă și p'ai mossafriloră domnesci.

2. *Armășei* său *armașii* țineau armele domnesci.

3. *Ciocoi*, servitorii domnesci, care țineau papucii la curte, său și meșii.

4. Uă altă variantă dăce: „La curte mergeau“.

„Nouă ciohodari
 „Tăiați nouă frați
 „Din cei nouă brați,
 „Cu vâtafulă dece
 „Care mi'i întrece.
 Vâtafulă [cutare],
 Așia dec 'aude,
 De la măsă sare,
 Și sare călare,
 C'ua mână pe frâu,
 Cu alta la brâu.
 Paloșiulă își scôte,
 La porți că 'mă alérgă,
 Nouă porți sfăramă,
 Totă porți de aramă;
 Nouă portari taie,
 Pe nouă portari,
 Nouă ciohodari.
 Scapă nouă frați
 Din cei nouă brați,
 Și cu dânsulă dece,
 Care mi'i întrece.

Domnulă Mircea-Vodă
 Așia de 'mă vedea,
 Din gură 'i grăia
 Ș'ast-felă îi dicea:
 — „Vătașe [cutare],
 „Nu 'ți vërșă sângele
 „De 'mă tăia slugile,
 „Căci ți-oră trebui
 „Și ție,
 „Și mie,
 „Rară

„La ȱile marȱ:
 „ȱiua de Crăciunȱ
 „Și de Bobotéză,
 „Căndȱ preoȱȱ botéză,
 „Lumea creștinéză.
 Vătafulȱ [cutare]
 Fie 'mȱ sănėtosȱ,
 Cu fraȱȱ,
 Cu părinȱȱ,
 Cu Dómnă frumósă,
 Cu coconȱ frumósȱ
 Și cu noi cu toȱȱ.

XII.

VENATORIA CU ȘIOIMIȱ.

Dérȱ celȱ măȱ frumosȱ dintre colinde, așȱ
 putė ȱice chiarȱ din multe cānturȱ populare,
 e următórea descriȱiune, plină de viėtă și de
 nobile simȱiminte, care merită măȱ multȱ de
 cātȱ orȱ-ce sė ne oprėscă în deosebȱ asuprăȱȱ.

Uă particularitate specialė a lui e d'a nu
 avė nici refrenulȱ colindelorȱ, nici religiósă
 menȱiune despre Crăciunȱ și Bobotéză, ast-felȱ
 în cātȱ sėmėnă măȱ multȱ unei legende despre
 vechiulȱ obiceiȱ alȱ vėnătoriei cu șioimiȱ, de
 cātȱ unei felicitări într'adinsȱ imaginate pentru
 vocea colindătorilorȱ.

Alusiunile despre vėnătorie sȱntȱ fórte dese
 în poesiile nóstre populare. Pare-se că vechiȱ
 locuitorȱ, chiarȱ din primele epóce ale coloni-

sării, aũ fostũ nevoiți sã se îndeletnicescã c'ua asemenea ocupațiune, mai alesũ în ținuturile muntóse, acoperite de pãduri nestrãbãtute, pline de fiere sãlbatices și de totũ felulũ de vênaturĩ. Ensusũ Ión Boemulũ, în scrierea sea despre *obiceiurile, legile și datinele tuturorũ popórelorũ*, tradusã de Fauno în limba italianã vulgarã și tipãritã la Veneția în anulũ 1543, ñice, vorbindũ despre strãmoșii noștriĩ, cã alergãu pe stâncele acoperite cu gheturiĩ, vênãndũ fiere ca sã se nutrãscã: „correvano sopra i stagni gelati, cacciando le fiere per nutricarsi“.

Intr'unũ „colindũ de fêtã mare“, împãrãtesa locului ñice unei frumóse, care cãntã de dorũ și cu viersũ dulce, îi ñice sã tacã din gurã, cãci „împãratu 'i la vênatũ“ și, dẽca va trece p'acolo, s'arũ putẽ sã 'i placã uã așia duiósa cãntare. Intr'altulũ, ciobanulũ vorbesce cu grijã ouilorũ sãle iubite despre unũ voinicũ care,

„la vênatũ d'o sta,

„peste ei c'o da,

„n gónã i-orũ lua.

Despre vênãtoria cu șioimĩ, mențiunile suntũ, din contra, mai rare. Intr'unũ basmũ, se vorbesce, ce e dreptũ, despre dẽnsa, cãci chiarũ povestirea este intitulatã și pórtã numele de „basmulũ“

„cu șioimeĩĩ

„și cu ogãreĩĩ.

În colinde ênsê, numai vro 3-4 se referă la acestă subiectă, dintre care vêdurămă mai susă că unulă face pe vênătoră sê dică:

„Dat-amă ochiă la șioimeă,
„Osele la ogăreă, etc.

Vênătoră cu șiomă pare-se a fi destulă de vechiă. Se pretinde că chiară antică Troiană ară fi cultivat-o, și âncă de preferință. Corneliu Agripa susține că de la dênșă o 'nvêțase Ulise și compatrioță lă, ca uă mângâiere pentru perderile suferite prin resbelulă Troiei¹. Câtă despre Romană, dăca aă cunoscută ș'aă practicată acestă meșteșugire, e âncă ună punctă asupra căruia istoria și critica nu și-aă dată âncă verdictulă.

În lipsă de alte documinte, étă cam ce găsimă în acestă privință.

Pliniă naturalistulă, după ce enumără diferitele soiuri de iereți și de șioimi, naréză că, într'ua parte a Traciei, mai susă de Amfipole, ómenă și șiomă prindă paserile în tovărășiă. Ómenă gonescă paserile de prin păduri și de prin trestă, éru șioimă sêu iereți le întorcă josă din sboră. Prindêndu-le ast-felă, păsărari le 'mpartă cu șioimă, ba se dică chiară că le

1. Cornelius Agrippa, *De incertitudine et vanitate scientiarum* ap. Ernest Jullien, *La chasse, son histoire et sa législation* [Paris. Librairie académique].

prindă de susă și că atunci, cândă vine timpulă vânătorii, îi îndemnă să profite de împrejurare prin ore-care țipete și printr'ună chipă deosebită de sburare ¹.

D'aci nu pôte resulta de câtă că arta d'a prinde pasărele cu ajutorulă șioimiloră nu se obicinuia, în Italia, pe timpulă lui Pliniū. Mai târziu, pare-se că vânătoră cu șioimi se importă și la Roma, căci, în epoca lui Domițianū, epigramaticulă Marțială spune despre șioimă că, de unde uă-dinióră prindea pasăre, acum a devenit sluga păsărarului și că, deca totă le mai prinde, apoi e plină de mahnire că nu le a prinsă pentru dânsulă:

Prædo fuit volucrum, famulus nunc aucupis: idem
Decipit, et captas non sibi mæret aves ².

Cu tôte astea, vânătoră cu șioimi, chiară de se va fi întrebuintată, ca uă curiositate, de către bogații Romani, ea n'a fostă nici răs-pândită, nici cunoscută de poporă.

Cei ce s'au servit de dânsa cu siguranță au fostă Burgunzii, ale căroră legi pedepsiau în-

1. „In Thraciæ parte, super Amphipolim, homines atque accipitres societate quadam aucupantur. Hi ex silvis et arundinetis excitant aves: illi supervolantes deprimunt. Rursus captas aucupes dividunt cum iis. Traditum est missas in sublime sibi excipere eos, et quum tempus sit capturæ, clangore ac volatus genere invitare ad occasionem“. C. Plinii *Histor. natural.* lib. X, §. X.

2. Martialis *Epigramm.* lib. I, ep. XIV, v. 216.

tr'unu modu cu totul aspru, chiaru crudu, pe celu care aru fi furatu şioimulu altuia¹. Acelaşi lucru se 'ntâlneşte la Franci, care prindeau paserile cându cu laşuri, prindători şi cleiū, cându cu iereţi şi şioimī, precum se constată din testulu „legi salice”². Ast-felu în Francia, pasiunea acestui felu de vânătoare erea atât de răspândită pe la 'nceputulu secolulu XI, în câtu chiaru episcopii se 'ngrijiau „de mântuirea sufletulu cu multu mai puţin de câtu de studiulu vânătoriei simple şi vânătoriei cu şioimī”³. Câtu despre principī, trubadurulu Bertrand de Born spune că nu sciaū sē 'şi chieltuiască baniū cum se cade pentru mânuşi de bătaia, dēru îi aruncaū fără sē 'ī numere pentru ogari şi pentru şioimī⁴.

Ast-felu, iereţi şi şioimī fură, în totu evulu mediū, paseri de vânătoare 'n Francia, şi cronicarulu Froissart represintă pe Carol V, la 1382, intrându la Senlis c'unu şioimū pe pumnulu mâniū în sala unde se discuta despre revolta Flamandilor⁵. Mai târziu, Carol VI trâmise ca daru împăratulu turcu Baiazet şioimī,

1. A se vedé *Legis Burgund.* adimentum primum, tit. X.

2. Titlulu VII, articoliū 1, 2, 3, 4 şi 7.

3. *Ex Chronico Centulensi sive S. Richarii* (D. Bouquet, tit. XI, p. 134) ap. Jullien, p. 94.

4. Sainte-Palaye, tit. III, p. 181 apud eumd. p. 97.

5. Buchon, t. VIII, p. 233, ibid. 113.

vulturii și mânuși cusute cu petre scumpe ca să 'i porțe pe pumnul mâinii la vânătoare. Sub Carol VIII, un șioim bine învățat se plătia cu sume colosale și s'aducea din Tunis și din Persia. Fleuranges narază că funcționarul vânătoriei cu șioimii de la curtea regelui Francisc I primia de la stat 4000 fiorini și avea sub dânsul 50 de nobili și 50 de vânători însărcinați cu 'ngrijirea șioimilor. Sub Carol IX, apărură mai multe scrieri despre arta vânătoriei, între care la 1567 *la Fauconnerie* de Enguilbert de Marnef și *Recueil de tous les oyseaux de proie qui servent à la volerie et fauconnerie* de Guillaume Bouchet. În fine, sub Enric III, apăru, la 1581, uă poemă despre același subiect, intitulată *Hiérocosphion* său tractat *De re accipitraria* scrisă de Jaques-Auguste de Thou.

Lăsându-nsă scrierilor speciale cercetarea în șir cronologic a acestui subiect — care a dat naștere la sute de volume — se spunem că lăganul vânătoriei cu șioimii este Asia, ș'anume India, unde, după mărturia lui Ctesia, iepurii se vânau nu atât cu ajutorul cânilor, ci mai mult cu al corbilor, ierșilor, coșofenilor, șioimilor și vulturilor.

Frederic I și Frederic II fură cei d'ân-

tăiu care importară din oriinte gustulă acesteî ocupațiunî, contractată cu ocasiunea expedițiuniloră cruciate. Celă din urmă scrise chiară uă carte despre vênătoră cu șioimî.

Arabî o perfecționaseră, éru Turciî, coprinđendă partea răsăritenă a continintelă, o scóseră din nou la ivielă. Cu modulă acesta, se răspândi 'n tótă Europa, în câtă mai nicî uă țeră nu fu scutită d'a o cunósce.

În contactă la mędă-đi cu Turciî, la mędă-nópte cu Poloniî și la nord-vest cu Unguriî, țera românescă n'a putută rêmăné străină acesteî pompóse deprinderî.

Șioimî déră fură 'ntrebuintați cu atâtă mai multă la vênătóre, cu câtă munțiî Carpați îi produceau în mare numără și de cea mai bună cualitate. Chiară în capitulațiunile cu Turciî se cîtescă pênă ađi clausele prin care Domniî românî, între altele, ereau obligați se dé ș'ună numără óre-care de șioimî ca tribută Sultani-loră din Constantinopole.

Sub uă organisare semi-feudală, boeriî timpuluî, ca vasaliî din occidente, ereau ținuți se însoțescă pe Domnă la vênătóre, mergendă fiă-care cu șioimulă pe mână seú pe umeră, cu slujitorî și ogăreî seî, cum vomă vedé că spune colindulă.

Că deprinderile feudale se adoptaseră și la noi, ênsă fără organizarea la care ajunseseră 'n apusul Europei, ne-o dovedesc uă mulțime de fapte. Ast-felū, de exemplu, cândū d-lū Vasile Alesandri, în piesa-î , *Boerii și Ciocoi*¹ reprezintă pe moșu Arbore mergêndū sê felicite de anulū nou pe stăpânulū proprietarū, aruncându'i orezū sêū grâu în semnū de abundență, acêstă scenă n'a pututū fi inspirată autorulū de câtū prin amintirea vechielorū datine semi-feudale din epocele la care se refere colindulū.

Ast felū, după poesia populară, practicarea vênătorei cu șiomii în timpii trecuți pare-se neîndoiôsă¹, ceia-ce d'altmintrelea se confirmă și prin alte cânturī, și prin tradițiune, și prin fapte de domeniulū istoricū.

Demne de notatū mai suntū și cele douē versurī care se rapórtă la vechia organizare a instituțiunilorū române, versurile următóre :

C'unū castanū de Domnū,

Taie capū de omū,

care dovedescū că Domnulū avea uă putere absolută, cu dreptulū de viêță și de mórte asupra supușilorū sêi, obligați a'î veni în ajutorū și a'lū însoți orī-cândū la vênătóre.

1. A se vedé Ψεύδο-κονγχετικός de d-lū Al. Odobescu [Bucuresci. 1874] și autoriū citați de d-sea.

E timpulă ênsă sê ne oprimă a considera colindulă din punctulă de vedere ală simțiminteloră ce esprimê.

Ună tîneră, măiestru 'n vînătoriă, are trei ființe la care ține: calulă, ogarulă și șcimulă cu care vîneză, și cătoră trei le pîrtă de grijă hrînindu'i cu totă ce le place mai bine, pe cală

totă cu fînă tocată

și cu orșă pisată,

de vîntă vînturată,

cu apă

din năstrapă ¹,

eră pe șioimă flă hrănesce asemenea totă cu

paseri gălbioare,

prinse de pe mare.

În bună înțelegere trăiau cu toți, cîndă vanitatea și ambițiunea veniră sê turbure acéstă liniște fericită. Căci șioimulă, încreșendu-se tării și răpeșiciunii aripeloră sêle, se lăudă într'ună și că e mai iute de cătă ori-cine, că pôte sê 'ntrecă la fugă chiară pe tovarășulă sêu de vînatore, pe murgulă vitezulă.

Ensă calulă e de nobilă viță, și lauda șioimulă îi pare uă insultă. Decă — după deprinderile timpului ², cîndă ori-ce cuvîntă și ori-ce

1. *Năstrapa* este uă cupă, ună felă de pahară de bêtă apă.

2. Acéstă e încă uă dovédă că epoca la care se referă colindulă este véculă de mișlocă, cîndă duelulă crea șisitată în modă aprópe generică.

faptă în contra demnității și onorii trebuiaă
spălate cu prețul luptei — merge să se plângă
stăpânului și să lă ceră ună duelă cu șioimulă,
uă 'ntrecere la fugă.

Ast-felă a-doua di, într'ua sfîntă Duminică,
tênărulă își scôte la luptă șioimulă și murgulă,

în câmpulă curată
de toți lădată,
unde se totă bată
doî vultură în ceră
p'ună fulgă d'aurelă,

ș'acolo, precum vultură se luptă p'ună fulgă
de aură într'ă cerulă înălțime, ast-felă hotă-
rasce să lupte prin fugă și dragă sêi tovarășă.
ca să dovedescă care e mai iute.

Tênărulă îi potrivesce ca nici unulă să nu fiă
mai 'nainte sêu mai 'napoi de câtă altulă,
ș'apoi le dă drumulă să fugă, și fugă, și fugă
pênă nu se mai vêu în depărtare.

Restulă se ni'lă spună ênsuși colindulă :

Hrănesce
'Ngrijesce
Tênărulă [Manole]
D'ună cală,
D'ună ôgară,
D'ună vênătă șioimelă.
Cală cum 'ș' îngrijesce
Și cu ce'lă hrănesce?
Totă cu fênă tocată

Și cu orđă pisatū
De vântū vēnturatū,
Cu-apă

Din năstrapă.

Șioimă cum ș'ingrijesce
Și cu ce lă hrănesce?

Totū cu păserele,
Pasēri mitifele,
Pasēri gălbiore

Pinse de pe mare.

Intr'ua septemână,
Sta șoimulū l'ua rēnă
Murgulū dīcēndū

Ș'ast-felū cuvēntāndū:

— „Tu mănānci de gēba.

„Și 'n zadarū beī apa,

„Căci nu poți sē shorī,

„Sē plutesci pe nori

„Sē mē 'ntreci pe mine

„Cum te 'ntrecū pe tine.

Murgulū se scula.

La stăpānū m'rgēa

Ș'ast felū lī grāia:

— „Stăpāne, stăpāne,

„Dragi stăpānū al meū

„Datū de Dumneđēn,

„Șioimulū s'a 'ngāmfatī

„Și s'a lāudatū

„Că n fugă m'o utrece.

Tēnērulū [Manole]

l'iu gurā grāia

Ș'ast-fel lī dīca:

— „Pasci, murgule: iasă!

„Pasci, de mi-te 'ngrașiă,
 „Că'i ađi e Sâmbătă,
 „Măne'î Dumenică,
 „Și pe voi v'oiu scôte
 „La câmpulū departe,
 „La câmpulū curatū
 „De toți lădatū,
 „Unde se totū batū
 „Doui vulturī în cerū
 „P'unū fulgū d'aurelū.

Sâmbăta trecea,
 Și ăia 'mī sosia.
 La câmpū îi scotea,
 Și mi 'i pōtrivia
 Și drumulū le da ¹.
 Murgulū că 'și lua
 Drumulū cu fuga
 De par'că sbura,
 Ș'apoī se 'ntorcea,
 Ca unū calū cu minte,
 C'unū cēsū mai nainte ².
 Șioimulū că 'mī pleca,
 Pe vântū că 'mī sbura,
 Ense rămânea
 Și întârđia,
 C'unū cēsū mai târđiu,
 Totū prin crângurele

1. Asociarea între *calū* și *șioimū* se 'ntălnesce adesea în cânturile populare și chiarū în colinde. A se vedé, de e-
 semplu, colecțiunea d-lui At. M. Marinescu, pag. 130.

2. În privința renumirii cailorū români, se se consulte
 Cantemirū în *Descrierea Moldovei*, Hasdeū în *Principie de
 filologiă*, At. M. Marienescu în colecțiunea sea de *Colinde*
 pag. 116, și *Poesii populare* culese de V. Alesandri.

După păserele,
 Paseri galbiore,
 Paseri de pe mare.
 Acas' de 'mi venia,
 Pe stalpu se lăsa
 Cântându,
 Ciripindu,
 Din gură grăindă :
 — „Stăpâne, stăpâne,
 „Dragă stăpânul al meu
 „Dată de Dumnezeu,
 „Vin' de mă slutesce
 „Și mă pedepsește,
 „Că eu 'am venit
 „C'ună césu mai târziu.
 Murgulă d'aușia,
 Milă 'i-se făcea
 Ș'ast-felă că 'mi grăia :
 — „Stăpâne, stăpâne,
 „Dragă stăpânul al meu
 „Dată de Dumnezeu,
 „Șioimulă nu'ți sluți,
 „Că ți-o trebui
 „Rară la țile mari,
 „Diua de Crăciun
 „Și de Boboteză.
 „La curte de'î merge
 „Călare pe murgulă,
 „Pe umeri cu șioimulă,
 „Domnulă te-o vedé,
 „Bine i-o păre
 „Și ți-o mulțami,
 „Și te-o dărui

„C'ună dară,
 „C'ună cioltară,
 „C'ună caftană de Doamnă
 „Taie capă de omă.
 Tănărulă [Manole]
 Fiă'mi sănătosă
 Cu tată,
 Cu mamă,
 Cu dămnă frumósă
 Și cu noi cu toți.

Ast-felă, pe lângă dialogă, avemă aci uă descriere cu totulă dramatică, uă acțiune puternică și interesantă, în cërta calului cu șioimulă, în plângerea-i către stăpână, în hotărîrea acestuia de a-i scôte la întrecere, în rezultatul luptei.

Calulă nu putea răbda ca șioimulă să se credă mai inte de câtă dănsulă, numai pentru c'avea aripă. Sciindu-se destulă de răpede și cu mai multă „minte“, elă reclamă cu stăruință să fiă pusă la 'ncercare. Și fericit e cândă dobândește biruința.

Din contra, șioimulă — tipulă omului îngâmfat și lăudărosă — se ie după paseri, întârzieză și, cândă ajunge, constată că pré multa încredere 'n sine e adesea funestă. Puindu-se déră pe parulă său obicinuită, mărturisesce singură că e de vină și, c'ua lealitate demnă de nesce epoce medievale, își cere singură pedépsa.

Atunci, ni se presintă uă scenă duiósă.

Calul, pe lângă agerime, are atâta mărini-miă, în câtă intervine chiară dēnsulă ca să cēră iertarea adversarului, căci dorința'î erea nu sē 'și rēsbune — asemenea simțiminte fiindū nepotrivite cu fala, cu forța, cu meritele reale — ci sē facă pe vorbarețul șioimū a'î recunósce cualitățile, a nu i-le mai pune la 'ndoiélă.

Uă așia de nobilē purtare, unită cu nobila șioimului sinceritate, suntū învățăminte bine-făcătóre și póte mai eficace de câtū morala multorū fabule versificate.

Ast-felū, printr'acestū colindū, suntemū stră-mutați în flórea vécului de miđlocū și asistămū la duelulū a doui luptători de frunte, nu pentru interese sēu pentru motive nedemne, ci pentru ântăiătate, pentru renume, pentru onóre. Érū cândū unulū învinge prin însușirile'î superióre, nu numai că protivniculū cedéză și'î recunósce victoria, dérū chiarū victoriosulū uséză de dēnsa cu modestiă și cu generositate, stăruindū a se păstra invinsulū viéța și rangulū ce-avusese.

Colindulū acesta mi-se pare dérū una din cele mai frumóse produceri ale musei nóstre populare, atătū prin alegerea persónelorū ce represintă și prin simțimintele ce pune 'n jocū, câtū și prin curățenia limbei, prin regularitatea versificării, prin acțiunea ce posedă, prin poesia imaginelorū.

Cu mândriă d'éră, cu legitimă mândriă cată
să întoneze colindătorii cânturî de felulă ace-
sta. Și cine ôre n'ară fi mândru d'asemenea
bucăți de adevărată valóre?

XIII.

RECAPITULARE SI CONCLUSIUNE.

Schițândă modulă cum se propagă diferitele
produceri datorite geniului populară, ne-amă
putută da séma despre caracterulă generală
ală colindeloră și despre mutabilitatea nume-
loră ce figuréză 'ntr'ênsele.

Amă vădută iérăși că atâtă etimologia,
câtă și originea cânteceloră și datineloră pen-
tru care se'ntrebuințéză, suntă departe d'a fi
nesce provenințe slavone, cum s'a cređută și
s'a susținută de ună, că ele ne conducă din
contra la clasicitatea greco-latină și ne oglin-
descă vicisitudinile vieței naționale.

Colindele d'éră forméză uă 'nsemnată parte
din poesia română: instituțiunea d'a se colinda
în nóptea de ajunulă Crăciunului și a noului
ană e pe atâtă de vechiă, pe câtă de prețiosă ¹.

Aceste cânturî, ală căroră caracteră arhaică
nu trebuie esagerată de nimeni, merită să o-

¹) A se vedé ale mele „*Incercări critice asupra unoră Cre-
dințe, datine și Moravuri*“ cit. supra.

cupe și dênsele unŭ locŭ onorabilŭ lângă balade, doine și alte rodirŭ zîmbitoare ale măistreŭ muse sătene. Căci și ele suntŭ gingașe pentru inimă și minte, nestimate pentru literatură.

Cu tôte acestea, vëdurămŭ că mai nimenŭ n'a scrisŭ despre dênsele, că numai Cantemirŭ-Vodă le-a menționatŭ în trecëtŭ la 1716, că prima culegere d'asemenea cânturŭ a contribuitŭ mai multŭ la discreditarea lorŭ, de câtŭ la uă dréptă și meritată stimă din partea erudiților, din partea națiunii.

Pentru a face dérŭ ca și mai mulți, decă nu toți, să le cunóscă și să le pótă prețui — căci seŭ unŭ nu sciaŭ ce suntŭ, seŭ alții aveaŭ uă ideeă cu totul nelămurită despre dênsele — amŭ cređutŭ că facŭ bine s'arëtŭ, pe lângă cele mai susŭ menționate: epoca și modulŭ colindării; ce'nsemnéză refrenulŭ care li-se repetă; cum aceste cântece populare se 'mpartŭ firesce mai ântăiŭ în imnuri religióse, c'nă mitologiă păgână străvestită 'n haina crestinétății și servindŭ în același timpŭ ca propagandă și ca stimulŭ pentru dogmele și preceptele avangelice, apoi în colinde profane, care suntŭ vechŭ legende, descrieri de moravuri, de costume, de instituțiuni și de meserii diferite.

În categoria celorŭ din urmă, amŭ întălnitŭ și așia diŭse legende istorice, cânturŭ cu nu-

miri de localități și de popore, a căroră esistență e pe deplină cunoscută și constatată prin evenimintele trecutului. Ast-felū, colindele relative la Franci, spre a fi și mai bine 'nțelese, aū necesitatū câte-va amintiri istorice și recapitularea pe scurtū a vechielorū nōstre relațiunī comerciale cu Venetianii și cu Genovesii.

Asemenea considerațiunī mī-aū inspiratū și colindulū privitorū la vânătoră cu șioimī, una din instituțiunile care aū jucatū celū mai mare rolū în evulū međiū.

Din aceste scurte noțiuni, care, asupra unei sincere și mari colecțiunī d'așia cântece populare, s'arū putē continua încă, rezultă, paremi-se, deosebita 'nsemnătate a imnurilor cāntate la noi pēnē 'n ȓiua de astăȓi.

Intr'ensele, gāsimū uā limbă curatū populară, păstrāndū și dovedindū tōte înrîuririle esercitate asupr'ăi de elementele și de idiomele străine. Alături cu supinulū *faptă* în locū de *făcută*, pe care'lū întâlnimū în vechiele tipărituri, în cărțile eclesiastice și 'n descāntece¹, colindele păstrēză numirile curatū romanice de *domnū*, *dómnă*. rarū espresiunile de *jupānū* și *jupānésă*, ēnsē nicī-uā-dētă pe *kir* sēū *kira*, ceia-ce dovc-

1. A se vedē ale mele *Cercetări asupra Proverbelorū romāne* [Bucuresci. 1877] pag. 39-40.

desce că formațiunea loră trebuie pusă în epoce cândă limba română începea să fiă influințată de slavonisme, în epoce cu multă anterioare regimului fanariotică.

Versificarea loră e 'n generală regulată, éru lipsa de rime și de versuri suntă sigiliulă vechimeî, în contra căreia tradițiunea orală n'a pututū fi mai cu putere.

Numirile tehnice de meseriî, de unelte, de vestminte adaugū colindelorū importanța ce le dă limba.

Câtū despre simțimintele ce respiră, faptulū neîndoiosū e că mai tóte potū fi puse 'n prima lineă: practicarea virtuțîl, binefacerea, generositatea, vitejia, independința de carăcterū, într'unū cuvēntū tóte însușirile viețel de uă-dinióră, din nesce epoce de demnitate și de fală, se 'ntălnescū la totū pasulū și 'n totū cânteculū, spre a ne proba înălțimea nivelului moralitățîl la străbuniî nostriî.

Prețulū colindelorū e dérū totū atâtū de neîndoiosū în privirea formeî, pe câtū e și 'n privirea fondului. Limba și espresiunile, nesilite, cugetarea și imaginele cele nevinovate, picturele cele naturale suntū în stare să țintéscă de multé orî mintea filologului, pētrunderea criticului ș'a filosofului.

Femeia română își póte adăpa sufletulū din

poesia neafectată și neprefăcută a colindelor, pentru ca să 'și formeze inima și să 'și întărească duioșia simțirilor.

Tinerii voră face ună actă de pietate culegându-le cu îngrijire, cu venerațiune, cu sinceritate, și scăpându-le ast.fel dintr'uaă sigură și apropiată perđare.

Ėră maturii și bătrânii potă găsi în studiulă loră uaă plăcută ș'uaă folositore îndeletnicire.

Cu modulă acesta, toți își voră avé partea din comóra în care ne suntă păstrate credințele, datinele și moravurile, începěndă de la legende și colinde, pěně la ghicitorile noptatice, adică 'n totă ce se coprinde sub numele generică de literatură populară.

Depositarulă onestă ală acestui tesaaură a fostă, în ultimii secolă, numai săténulă română, numai țeranulă, cultivatorulă pământului și ocrotitorulă patriei.

Se cuvine dără ca, oră de câte oră constatămă prețulă bunuriloră de děnsulă păstrate, să 'i aducemă ună meritată omagiă și să ne legămă a 'lă stima, a 'lă iubi, a 'lă îngriji cu multă mai multă convingere, cu multă mai multă sinceritate de cătă n'amă făcut-o pěně astăđi

TABLA DE MATERII

PAGINELE

I. Propagațiunea producerilor populare: „cântecul lui Isvoranu“.	5—14
II. Migrațiunea fabulelor: „planul simigiului“.	14—18
III. Insemnarea verbului „colindare“.	18—19
IV. Etimologia și originea colindelor: „Καλάνδαι, calendæ“.	20—25
V. Dimitrie Cantemir. Prima colecțiune de colinde a d-lui At. M. Marienescu.	25—32
VI. Timpul și modul colindării. Divisiunea colindelor.	32—38
VII. Refrenul colindelor. Colindele religioase: mitologie pagână.	38—49
VIII. Colinde profane: descrieri de moravuri.	50—74
IX. Colinde cu alusiuni la fapte istorice.	75—80
X. Frânci în România: comerțul Genovesilor și Venețianilor cu țările Mării-Negre.	80—94
XI. Descrieri artistice. Infruntarea tiraniei.	94—102
XII. Vânătoarea cu șoimii.	102—117
XIII. Recapitulare și conclusiune.	117—121

Prețul 1 leu 50 bani.

